

TRANSFERS OF LITERATURE TO POPULAR CULTURE: LITERARY ADAPTATIONS IN THE CONTEXT OF TELEVISION SERIES AFTER 2000

Nergiz GÜNDEL*¹

*Dr. Öğretim Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Abstract

Specifically, in Turkey and worldwide in general, recent years have seen an increase in interest and demand to drama series with respect to storytelling and viewership. In response to this increase in demand, the television industry once again turned towards literature which is one of the main resources in search of story, the foundational component of drama production. Today, as in the early years of television broadcasting; novels, stories and theater plays have been taking place in the small screen one after another. The main purpose of this accordingly conducted study is to designate the literary adaptations broadcasted after 2000 and exhibit the literary works that were used as the origin of their stories. In the study conducted to describe the existing situation, the drama series broadcasted between January 2000 and December 2020 were determined on television channels with the most audience, and literary adaptations were questioned among those. Thus, the viewer's relationship with literary adaptations is examined and the literary works that had been "read" by viewers through small screen is specified. It is concluded that within this period of time, classical and modern works of Turkish literature have been featured on the screens, but in recent years, contemporary works of popular authors also started to take place on television as dramas.

Keywords: Literary adaptations, literary adaptations on tv, tv drama series

EDEBİYATIN POPÜLER KÜLTÜRE AKTARIMLARI: 2000 YILI SONRASINDA TELEVİZYON DİZİLERİ BAĞLAMINDA EDEBİYAT UYARLAMALARI

Özet

Genel olarak tüm dünyada ve özel olarak Türkiye'de, hikâye anlatımı ve izlenirliği açısından dizi dramalara yönelik ilgi ve talep son yıllarda artmıştır. Yükselen bu talep karşısında drama üretiminin temel unsuru olan hikâye arayışına yönelik televizyon endüstrisi, bir kez daha ana kaynaklarından biri olan edebiyata yönelmiştir. Televizyon yayıncılığının başladığı ilk yıllarda olduğu gibi bugün de romanlar, öyküler ve oyunlar birbiri ardına ekranlarda yerlerini almışlardır. Bu doğrultuda yapılan çalışmanın temel amacı, Türkiye'de kamu ve özel televizyon kanallarında 2000 yılı sonrasında yayınlanan edebiyat uyarlaması drama dizilerini belirlemek ve televizyonun hikâye kaynağı olarak hangi eserlerden yararlandığını ortaya koymaktır. Var olan durumu betimlemeye yönelik olarak yürütülen çalışmada, en fazla izler kitleye sahip olan televizyon kanallarında, Ocak 2000-Aralık 2020 tarihleri arasında yayınlanan drama dizileri belirlenmiş ve edebiyat uyarlaması olanlar sorgulanmıştır. Böylece televizyon izleyicisinin edebiyat uyarlamalarıyla olan ilişkisi genel perspektifte incelenmiş ve Türk toplumunun ekran aracılığıyla hangi eserleri seyrettiği ve bir anlamda başka bir ortamda da olsa "okuma" olanağı bulduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Görülmüştür ki bu dönem içinde ağırlıklı olarak Türk edebiyatının klasik ve modern eserleri ekranlarda yer bulmakla birlikte, son yıllarda günün popüler yazarlarına ait eserler de dizi drama olarak televizyonlarda görünür olmuşlardır.

Anahtar sözcükler: Edebiyat uyarlamaları, televizyon drama dizileri, televizyonda edebiyat uyarlamaları

1. Giriş

19. yüzyılın sonlarında sinema ile başlayan hareketli görüntü kaydetme ve bunu öyküsel formatta kullanma deneyimi, 20. yüzyılın başlarında televizyon yayıncılığının deneyimlenmesiyle küçük ekranlara da taşınmıştır.

¹Sorumlu Yazar E-mail: ngundel@adu.edu.tr / Doi: 10.22252/ijca.897967

Bu makale, yazarın 25-27 Ekim 2018 tarihlerinde Yıldız Teknik Üniversitesi'nde düzenlenen ASOS 5. Uluslararası Güzel Sanatlar Sempozyumu'nda sunulan bildirisinin genişletilmiş halidir.

Bu süreçte bir yandan her iki görsel-ışitsel aracın ihtiyacına yönelik orijinal hikâye üretim süreci geliştirilirken bir yandan da edebiyatın mevcut olanaklarından yararlanılmış ve ayrıca deneyimli yazarlardan bu araçlar için senaryo desteği istenmiştir. Bu sayede 20. yüzyılın ortalarından itibaren hikâye anlatımı sıradan insanın gündelik yaşam pratiklerinin içine evlerdeki ekranlar yoluyla aktarılırken, edebiyat öncelikli kaynaklardan olmuştur. Özellikle “klasikler” olarak adlandırılan edebi metinler bu dönemde birbiri ardına önce sinema salonlarının büyük beyaz perdelerinde ve devamında küçük ekranlar aracılığıyla evlerde görünür olmuşlardır. Televizyon endüstrisi bu süreçte kendi yazarlarını ve senaryolarını üretme yoluna gitse de edebiyattan yararlanmayı sürdürmüş ve pek çok edebi ürün, basılı kitap halleriyle olamasa da, elektronik ortam aracılığıyla bireylerin hayal dünyalarına aktarılmıştır. Bugün de dünya çapında popüler olan ve her kıtada kendine seyirci bulabilen çok sayıda dizi drama hikâyesi, edebiyat dünyasından ödünç alınmıştır. Üstelik yalnız klasik edebiyat eserleri değil, günün popüler kültür ürünleri olan roman ve öyküler de kitap raflarında yerlerini almalarıyla birlikte televizyon endüstrisi tarafından da kullanılmakta ve kurmaca dizi dramalar olarak ekranlarda ilgiyle izlenmektedirler. Televizyondaki bu uyarlama drama dizileri ile kaynak eserlere olan ilgi de artmaktadır. Görsel olarak seyredilen dizi hikâyeleri kitap formlarıyla bir daha okunmakta, benzerlikler ve farklılıklar çerçevesinden değerlendirilmektedirler.

Ülkemizde de Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) tarafından televizyon yayıncılığının başlamasıyla birlikte, yabancı drama dizileri Türkçe seslendirmelerle yayınlanmaya başlanmış ve bu sayede Türk toplumu drama dizileri ile tanışmıştır. Sonrasında TRT ülkenin kendi kültürel birikimleri doğrultusunda, yereldeki program üretimlerine ağırlık vermeyi amaçlamış ve kendi drama dizilerini yapmaya yönelmiştir. Bu süreçte ilk başvuru kaynağı yine edebiyat olmuş, pek çok değerli roman, öykü ve tiyatro oyunu televizyon için uyarlanmış ve ekranlarda canlı hale gelmişlerdir. Özel televizyon kanallarının da kurulması ve birbiri ardına birkaç ulusal kanalın yayın hayatına başlamaları sonrasında, televizyon yayıncılığına ait içerik ihtiyacı giderek artmıştır. Bu süreçte televizyonun geniş halk kesimlerince temel eğlence aracı olarak kabul görmesi ve kurmaca yapımlara olan talebin yüksek olması neticesinde, yabancı dizilerin Türkçe seslendirmeleri ile gösterimleri, giderek yerlerini yerel koşullarda üretilen drama dizilerine bırakmıştır. Özellikle izlenme oranları yüksek kanalların prime-time süreleri, yoğun olarak dizi dramalar tarafından kullanılır olmuştur. Son yıllarda ise yerel televizyon kanallarındaki drama dizilerinin yurt içi yayın sürelerindeki ağırlıkları kadar yurtdışı satışları da gündeme gelmiş ve yapım şirketleri açısından önemli bir dış kaynak yaratmıştır. Bu gerekçelerle yeni senaryolara gereksinim duyan sektör, özgün hikâyelerle birlikte başka kaynaklardan da yararlanma çabalarını arttırmıştır. Bunlardan biri yabancı dizi dramaların yerel uyarlamaları olurken, bir diğeri de yeni edebiyat uyarlamaları olmuştur.

Bununla birlikte son dönemlerde internet ortamında da hikâye anlatımı için yeni imkânlar ortaya çıkmıştır. Bir yandan drama dizileri için Netflix, Amazon Prime, PuhuTV ya da BluTV gibi yeni dijital yayıncılık platformlarının da devreye girmesiyle birlikte, geleneksel hikâye anlatım araçlarına alternatif alanlar oluşmuştur. Diğer yandan da Wattpad, Commaful, Medium ya da Fanfiction gibi hem internet erişimi olan her bireyin hikâye üretimine katkı vermesini sağlayan hem de yeni yazarlar ile okurlarını bir araya getiren topluluk siteleri sisteme dâhil olmuşlardır. Bu yeni hikâye yazım ve paylaşım platformlarında öne çıkan, çok sayıda okur tarafından beğeni alan roman ve öykülerden gerçekleştirilen uyarlama drama dizileri de ekranlarda yerlerini almaya başlamışlardır.

Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışmada, 2000 yılı sonrasında Türkiye’de yayınlanan televizyon drama dizi hikâyelerinin senaryo kaynağı olarak hangilerini edebiyattan ödünç alındığı ve hangi yazarların eserlerinin ekranlarda daha fazla görünür olduğu gibi sorulara cevap aranmıştır. Bunun için en çok dizi drama yayınlayan televizyon kanallarının ve yapım şirketlerinin internet siteleri ve video paylaşım platformları sorgulanmış ve dizi dramaların tespiti yapılmıştır. Var olan bir durumu betimlemeyi amaçlaması dolayısıyla tarama modeliyle gerçekleştirilen çalışmada, Ocak 2000 ve Aralık 2020 tarih aralığında yayınlanan dizilerin hangilerinin edebiyat uyarlaması olduğu, edebi eserlerin adları, yazarları, dizilerin adları, yayın yılları, bölüm sayıları gibi veriler sorgulanmıştır. Bu sayede edebiyatın televizyon ekranlardaki görünürlüğü ve izlenirliği açısından genel bir perspektif sunulmuştur.

2. Televizyon Dizi Dramalarında Edebiyatın İzleri

Dünyada ilk olarak 11 Eylül 1928 tarihine işaretlenen ve *Kraliçenin Habercisi* (*The Queen's Messenger*) adıyla (Barnouw, 1966: 231) oyun yazarı John Hartley Manners tarafından radyodan uyarlanarak yayıncılık tarihine giren televizyon draması, sonrasında özellikle dizi, mini-dizi ve seriyal formlarıyla kültür endüstrisinin önemli bileşenlerinden biri haline gelmiştir. Televizyon dramalarının en fazla tüketilen kültürel formlarından biri olmaya doğru yöneldiği bu süreçte edebiyat, yine en güçlü kaynaklardan biri olmuştur ve uyarlama yoluyla ekrana aktarılan romanlar ve öyküler geniş halk kitleleri tarafından bilinir olmuşlardır. Özellikle İngiliz yayın kuruluşu

BBC'nin ekrana taşıdığı çok kıymetli edebiyat uyarlaması dizilerle, televizyon yayıncılık tarihi içerisinde önemli bir yer edindiği bilinmektedir. İlk televizyon drama dizisi olarak kabul edilen *Küçük Kadınlar* (*Little Women*, 1950-1951) yine bir uyarlamadır (Cardwell, 2007: 185) ve hikâyesi 1868 yılında Louisa May Alcott tarafından yazılmış bir romana dayanmaktadır. Sonrasında BBC televizyonu, İngiliz edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Charles Dickens'in *Büyük Umutlar* (*Great Expectations*, 1967), Thomas Hardy'nin *Casterbridge Belediye Başkanı* (*The Mayor of Casterbridge*, 1978) ve Jane Austen'in *Gurur ve Önyargı* (*Pride and the Prejudice*, 1995) gibi kendi kültürlerine ait klasik eserler ve bununla birlikte dünya edebiyatından yaptıkları uyarlamalarla, yayıncılık alanında önemli bir uyarlama geleneği oluşturmuştur.

Bugün pek çok ülke televizyonları ve dijital yayın platformları tarafından yayınlanan drama dizilerine bakıldığında, hikâye kaynağı olarak edebiyattan yararlanma geleneğini devam ettirdikleri görülmektedir. Bunlar yalnız geçmişin klasikleşen eserlerinden değil aynı zamanda günün popüler kitaplarından yapılan uyarlamalardır. Üstelik bir kısmı web romanı olarak yayınlanmış eserlerden yapılmış seçmelerdir. Bu sayede, dünyanın her yerinde romanlar ve kısa öyküler, drama dizileri yoluyla seyirlik hale gelmekte ve bir anlamda görsel-işitsel formda okunmaktadır. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yayın kuruluşları tarafından üretilen *Büyük Küçük Yalanlar* (*Big Little Lies*, 2017-2019), *Taht Oyunları* (*Game of Thrones*, 2011-2019) ya da *Vampir Günlükleri* (*The Vampire Diaries*, 2009-2017) gibi yapımlar bunlardan yalnızca birkaçıdır. Batı kültürünün olduğu kadar Doğu kültürünün de edebi yansımalarını televizyon ekranlarında görmek olasıdır. Örneğin; Çin Halk Cumhuriyeti'nde *Buz Fantazisi* (*Ice Fantasy*, 2016-2017) ve *Chang'an'daki En Uzun Gün* (*The Longest Day in Chang'an*, 2019) gibi yapımlar da edebiyat uyarlamaları olarak son yıllarda öne çıkmışlardır. Bu uyarlama dizi yapımlar bugün internet ortamında paylaşılmakta ve yalnız o ülke toplumları tarafından değil tüm dünya tarafından seyirlik hale gelmektedirler. Bu sayede farklı ülke edebiyatlarına ait yazınlar küresel ölçekte bilinir olmaktadır ve insanlığa ait hikâyeler ortak alanda paylaşılmaktadır.

Türk televizyon yayıncılık tarihine bakıldığında ise, uyarlama yapımlar Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun (TRT) düzenli yayın hayatına başlamasının hemen ardından gündeme gelmiş ve Türk edebiyatının bugün için klasikleşen eserleri, tek ya da birkaç bölümlü diziler şeklinde ekran için uyarlanmışlardır. Şinasi'nin *Şair Evlenmesi* adlı piyesi, 1968 yılında TRT'nin ilk drama yayını olarak ekranlarda görünmüş, sonrasında tiyatro oyunlarının ekran serüveni devam etmiştir. Fuat Kale, "televizyon oyunu" adı altında yayınlanan bu oyunların "bir televizyon yapımının sahip olması gereken bütün şekil ve şartları taşımamakla birlikte, tiyatro sahnesinden ekrana taşındıkları ve bir televizyon yönetmeninin dokunuşunu taşıdıkları için" uyarlama olduklarını ve dolayısıyla "televizyonumuzun ilk edebiyat uyarlamaları" olarak kabul edildiğini ifade etmektedir (2019: 128). Kale, 1974 yılında Aziz Nesin'in aynı adlı romanından üretilen *Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz*'in "TRT'nin kendi olanaklarıyla çektiği ilk yerli edebiyat uyarlaması televizyon dizisi" olduğunu da belirtmektedir (2019: 130-131).

Ardından TRT, milli kültürün örneklerini toplumun geneliyle ekran aracılığıyla paylaşabilmek amacıyla, edebiyat eserlerinin Yeşilçam'ın usta yönetmenleri tarafından ekrana uyarlanabilmeleri için bir proje geliştirmiş ve bu sayede ardi ardına birkaç eser televizyona uyarlanmıştır. Bu projenin ilk ürünü olarak Halit Ziya Uşaklıgil'in *Aşk-ı Memnu* adlı yapıtı, altı bölümlük dizi olarak, Halit Refiğ tarafından uyarlanmış ve 1975 yılında yayına girmiştir. Bu proje içerisinde yine Ömer Seyfettin'in *Topuz, Diyet, Ferman, Pembe İncili Kaftan* adlı dört öyküsü Ömer Lütfi Akad tarafından senaryolaştırarak ekranlara taşınmıştır. Dönemin bir diğer dikkat çeken uyarlaması olan Metin Erksan tarafından *Beş Hikâye* adıyla isimlendirilen çalışma ise beş edebiyat ustasının birer öyküsünü ekrana taşımak şeklinde gerçekleştirilmiş. Özellikle *Aşk-ı Memnu*'nun yayınlanmasının ardından gelen övgüler başka uyarlamaların da yapılmasına vesile olmuş ve yerli yapımları artırma çabası içerisindeki TRT yönetimlerini, edebi uyarlamaları sürdürme kararı almaya yöneltmiştir. Bu sayede hem Yeşilçam'ın deneyimli yönetmenleri hem de TRT'nin kendi içinden yeni yetişen drama yönetmenleri tarafından edebiyat uyarlamalarına ilişkin üretimleri devam etmiştir. Dönemin klasik ya da ilgi uyandıran güncel roman ve öyküleri *72. Koşuş, Bir Ceza Avukatının Anıları, Yorgun Savaşçı, Üç İstanbul, 4. Murat, Acımak, 9. Hariciye Koşuşu, Yaprak Dökümü, Bugünün Saraylısı, Çalikuşu, Kartallar Yüksek Uçar, Kuruluş (Osmanlı), Fatih-Harbiye* gibi yapımlar bunlardan sadece birkaçıdır (Cankaya, 2003; Kale, 2019).

2.1. Televizyon Çalışmaları Açısından Farklılıklarla Edebiyat Uyarlamaları

"Uyarlama" kavramı, farklı pek çok alanla ilişkili olmakla birlikte hem uygulama hem de araştırma olarak, medya çalışmalarının da önemli dallarından birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda uyarlama kavramı çerçevesinde bugün önemli bir araştırma yazını oluşturduğunu söylemek mümkündür. Kaldı ki uyarlama çalışmalarının medya içeriklerinin önemli bir bölümünü oluşturmaya devam edeceğini öngörmek de olasıdır. Çünkü İngiliz Yayıncılar Birliği (The Publishers Association, 2018) adına yapılan bir araştırmaya göre günümüzde "kitaplar yüksek bütçeli popüler televizyon dizilerinin üretimlerinde temel kaynaktır." Öyle ki "İngiltere'de Ocak-Eylül 2017 döneminde üretilen 35 "yüksek kaliteli" dizinin % 40'ının hikâyesi kitaplara dayanmaktadır. Yalnızca % 26'sının

hikâyesi orijinal üretilmiştir. Geri kalanı ya gerçek bir hikâyeye dayanmaktadır ya da başka bir TV veya filmde uyarlanmış. Raporda belirtildiğine göre “2013-2017 yılları arasında İngiltere'nin ücretsiz yayın kanallarında yayınlanan en iyi 100 televizyon dizisinden, edebiyat kökenli olanları, bölüm başına ortalama 1,3 milyon izleyici çekmiştir. Bu rakam, edebiyat uyarlamalarının orijinal hikâyeye dayalı dizilerden % 58 oranında daha fazla izleyici tarafından tercih edildiği anlamına gelmektedir”. Araştırma sonuçlarına göre İngiliz Yayıncılar Birliği, bu etkinin film ve tiyatroya aktarılan edebiyat eserleri açısından da geçerli olduğunu ve kitapların film, televizyon ve tiyatro ürünlerinin ticari ve kültürel değerini arttırdığını ifade etmiştir.

Hareketli görüntüyü malzeme olarak kullanıp dramatik hikâye anlatma ve bu bağlamda edebiyatın üretimlerini ödünç alma, televizyondan önce sinema ile başlamıştır kuşkusuz. Vale (2018: 266), roman ve piyeslerin ilk filme alındığı yıllarda uyarlama yapılırken kaynak eserlere ait hikâyenin “korkunç bozulma”ya uğradığına dikkat çekerek, seyircilerin bu filmlere tepki verdiklerini belirtmekte, günümüzde ise uyarlamalara bakışın ters yönde değiştiğini ifade etmektedir. Vale, bugün yapımcıların “orijinal esere olabildiğince sadık kalmaya” çalıştıklarını belirtmekte, bununla birlikte orijinal malzemeye gösterilecek “aşırı ve inatçı sadakat zararlı olabilir” uyarısında da bulunmaktadır. Bu durum uyarlamaların nasıl yapılması gerektiğini ve dolayısıyla sadakat kavramını gündeme getirmektedir. Armer (2010: 315), edebiyattan filme yapılan uyarlamalarda iki aracın (medium) farklılıklarına vurgu yapmakta ve “edebiyat drama, drama da edebiyat değildir” demektedir. Armer, “bu nedenle, senaryo yazarlarının filme -aynı zamanda televizyon dramasına- dramatik bir biçim ve yapı verebilmeleri için sık sık değişiklikler yapmaları” gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda farklı iki araç arasında gerçekleşen hikâye aktarım süreci, “uyarlama” kavramı ile birlikte “esinlenme” kavramını da dikkate almayı gerekli kılmaktadır.

Hutcheon'a (2013: 7-9) göre, iletişim çalışmaları açısından “uyarlama” kavramını birbirinden farklı, fakat ilişkili üç ayrı perspektiften tanımlanmakta ve hem bir “ürünü” hem de bir “süreci” ifade etmek için kullanılmaktadır. Birincisi, uyarlama bilinen bir yapının -ya da yapıtların- yer değiştirmesi sonucunda ortaya çıkan, kabul edilmiş yeni bir “resmi varlık ya da ürün” olarak görülmektedir. Öyleyse uyarlama işleminin oluşabilmesi için film, roman, televizyon draması, şarkı gibi bilinen bir eserin hâlihazırda mevcutluğu ve buradaki içeriğin “yer değiştirme” yoluyla, ikinci bir ortamda kullanılması gerekmektedir. Kaynak eserle içerik benzerliği olan, ancak başka bir ortamda bulunan, bu yeni eser, “uyarlama” olarak tanımlanmaktadır. Hutcheon'a göre, ikinci olarak uyarlama, bir “yaratma sürecidir” ki bu da varolan bir eseri “kendine mal etme”nin yaratıcı ve yorumlayıcı eylemini gerekli kılmaktadır. Bu eylem -nereden baktığınıza göre değişse de- kendine mal etme ve kurtarma eylemidir. Çünkü daha önce yaratılmış ancak bugün için gündemde olmayan ya da unutulmuş eserlerin yeniden kullanılmasını ve geniş kitlelerce bilinir olmasını sağlayabilmektedir. Üçüncü olarak “alıntılama süreci” perspektifinden bakıldığında uyarlama, uyarlanmış çalışma ile genişletilmiş metinlerarası etkileşimdir. Çünkü uyarlamalar, bireyler tarafından hafızalarında daha önceden var olan çalışmalar aracılığıyla tekrarlama yoluyla deneyimlenirler.

Ceritoğlu Sengel'e (2009: 34) göre, edebiyattan televizyona yapılan aktarımlar hukuki açıdan birer “işleme eser” olarak kabul edilmektedirler. İşleme eserler; “önceden yaratılan, asıl esere sadık kalarak, onu başka bir şekle dönüştürmek amacıyla yaratılan eser çeşitleri” olarak tanımlanmaktadır ve ortaya çıkan yeni eserin işleme eser olduğunun beyanı gerekmektedir. Senaryoları edebiyattan uyarlanan dizilerin jeneriklerinde yazar adı ve kaynak eserin adı -bazen ayrı ayrı bazen de birlikte- belirtilmektedir. Bu bilgi genellikle dizinin başında -nadiren de sonunda- yer almaktadır. Yazar ve eser adına ek olarak, hikâyenin televizyona aktarım biçimine ilişkin bilgi notu girilerek “uyarlama” ya da “esinlenme” olduğuna yönelik bir tanımlama yapıldığı da görülmektedir. Ceritoğlu Sengel (2009, 132) esinlenmeyi yeni bir eser ortaya çıkarmak için yararlanılan bir yol olarak tanımlamakta ve esinlenme ile oluşturulan eserde; yararlanılan eserden bağımsız, özgün ve sahibinin hususiyetini yansıtan yeni bir eserin vücuda geldiğini belirtmektedir. Bu iki temel kavram -uyarlama ve esinlenme- medyalar arası içerik aktarımlarında yeni ortaya çıkan yapının tanımlanmasında ve temel özelliğinin sergilenmesinde ana sözcük olarak kullanılmaktadırlar. Ortaya çıkan yeni eserin orijinal eserle olan benzeşimi, kaynak esere ne oranda sadık kalındığı yönünde bir gösterge olmaktadır.

2.2. Televizyon Ekranının Farklılıklarıyla Edebiyat Uyarlamaları

Gerek sinema gerekse televizyon ekranlarına yansıyan görüntülerin başka kaynaklardan, özellikle edebiyattan geldiği söylemek mümkündür. Kelsey'e göre (2001: 153) de “kullanılabilir ekran zamanının büyük bölümünü işgal eden programlar, orijinali başka medyalar için yazılmış malzemelerin yeniden üretilmesiyle elde edilmektedir”. Akademik çalışmalarda televizyon uyarlamaları, genel olarak, sinema uyarlamalarıyla birlikte düşünülmüş ve çalışılmıştır. Çünkü her iki araç da ortak noktaları gereği hikâyeleri “anlatma” yerine dramatik yapıya dönüştürerek “gösterme” formunu kullanmaktadırlar. Her iki aracın da kullanıcısı “okur” değil “izleyici”dir. Karakterleri ve olayları “görünür” kılma gibi temelde ortak bir amaca odaklanmaktadırlar. Ayrıca

her iki araç da yazarlarına -roman ve öykü yazarlarının aksine- yapım sürecinin olanakları ölçüsünde yazma yönünde belirli sınırlılıklar getirebilmektedirler.

Bununla birlikte Cardwell (2007: 181 -195), “televizyon uyarlamalarının film uyarlamalarının bir dalı olmadığını, ayrı bir kitle iletişim aracının özel formu olduğunu” ifade etmektedir. Bu bağlamda Cardwell, sinemaya oranla televizyonun ilk yıllarında teknolojisinden kaynaklanan bazı teknik sınırlamalarla uğraşmak zorunda kaldığına dikkat çekmektedir. Öncelikle kayıt tekniğinin henüz bulunmamış olması programların “canlı yayın” tekniğiyle oluşturulmasını gerekli kılmaktaydı. Ayrıca kamera ve ışık gibi yayın araçlarının hantal ve taşınması zor malzemeler olması, stüdyo tabanlı programların geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu da sabit mekânda, üç-dört kamerayla ve basit kesme yöntemiyle (bir kameranın görüntüsünden diğerine geçme) gerçekleşen bir programcılık anlayışının oluşumuna yol açmıştır. Cardwell'e göre, bu koşullar program estetiğinin yerleşmesi anlamında da belirli sonuçlar doğurmuştur. Örneğin; stüdyoların sınırlı alanları, oyuncularını da sınırlandırılmış bir alanda hareket etmeye zorlamış ve bu da “gerçekçi” bir mizansen yaratılmasını engellemiştir. Ayrıca programların hızlı üretilmesi isteği, çekimler sırasında ayrıntıya dayalı görüntülerin alınmasındaki zorluklar, çekim sonrası işlemlerin (post-production) olmaması gibi gereksizler, kamera önü performanslarda görsele oranla sözele önem verilmesini gerekli kılmıştır. Bu durum bir yandan görsel estetik unsurların aksine yazın ve kelimelere değer verme geleneği oluştururken bir yandan da -sinemadaki yönetmenin aksine- senaristlerin televizyon dramasının “yaratıcısı” olarak kabul görmesine yol açmıştır.

Cardwell (2007: 192), televizyonun özellikle “yüksek” edebiyat olarak tanımlanan 19. yüzyıl edebiyatı ile filmde daha yakın bir ilişki kurduğunu ve dönemin edebiyatının çoğunun bölümler halinde televizyona uyarlandığını belirtmektedir. BBC Radyo tarafından düzenli olarak yayınlanan edebiyat kaynaklı seriler, BBC Televizyonu tarafından da devam ettirilmiştir. Ayrıca Cardwell da televizyona ait dizi drama uyarlamalarını, ticari sinemanın rekabet edemediği bir formu olarak görmektedir. Çünkü televizyon uyarlamaları yalnız kaynak romana ait hikâyenin anlatısını daha fazla korumakla kalmazlar, aynı zamanda romanın -olay örgüsü, karakterlerin detaylandırılması ve izleyicinin karakterle olan ilişkilerinin kademelendirilmesi, hikâyenin duygusal atmosferinin oluşturulması gibi- detaylarını daha fazla açığa çıkarmaya olanak tanımaktadırlar. Çünkü sinemaya oranla televizyon, uzun dramatik hikâyelerin anlatılması açısından daha elverişli bir ortam sunmaktadır. Creeber'in (2004: 1-18) işaret ettiği gibi televizyon; tek bölümlük oyun, televizyon filmi (tek bölümlük olmakla birlikte tiyatral değil sinemasal), pembe dizi (soap opera), dizi (series-karakterleri aynı fakat her bölümde ayrı bir olayın işlendiği anlatı), seriyal (serial-karakterler gibi olayın da tek olduğu fakat bölümlere ayrıldığı anlatı), antolojik -seçmece- seri (tek bir tema ile ilişkili olmakla birlikte farklı hikâyelerden oluşan tek bölümlük yapımlar) ya da mini-dizi (seriyal olarak yapılandırılmakla birlikte daha epik yapıda olan) örneklerinde olduğu gibi çok farklı süregelen hikâye üretme olanağı sunmaktadır. Hem daha ekonomik bir üretim ortamı yaratmayı arzulayan hem de ekrana bağlı bir seyirci kitlesi oluşturmak isteyen televizyon endüstrisi tarafından, uzun süreli dramaların daha fazla tercih edildiği de görülmektedir. Türkiye’de bugün bu anlatılar, dizi sözcüğüyle tanımlansa da genel olarak seriyal anlatıların daha fazla ekranlarda yer bulduğu görülmektedir.

Cardwell (2007: 187) göre televizyon, toplumun genel kesimine hitap etmesi dolayısıyla “kamu hizmeti yayıncılığı” sorumluluğunu üstlenmekte ve bu yükümlülüğü uyarlamaların şekillendirilmesinde önemli bir etki bırakmaktadır. Televizyon, yüklendiği sorumlulukla toplumu eğlendirmek kadar bilgilendirmek ve eğitmek görevini de edinmiştir. Özellikle finansal kaynağını kamudan alan televizyon kuruluşları, yayınlarının önemli bir yüzdesini ulusal ve uluslararası kültürler hakkında bilgiler sunan programlara ayırmak zorundadırlar. Edebiyat da toplumsal bilgi ve kültürün en önemli bileşenlerinden birisidir. Televizyonun toplumsal rolüne ilişkin bu yaklaşım hem ilk uyarlama eserlerinin seçiminde hem de uyarlamalara bakışın şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Dolayısıyla televizyon uyarlamaları -sinemaya oranla- kaynak esere daha fazla sadakat gösterme eğiliminde olmuşlardır. Çünkü uyarlama eserler aynı zamanda orijinal eserin bilinirliği için de referans kabul edilmişlerdir. Cardwell, BBC'nin özellikle klasik İngiliz roman uyarlamaları söz konusu olduğunda -bu saygın ve çok sevilen kaynakların özel statüleri nedeniyle- özenli sadakatini devam ettirdiğini belirtmektedir. Cardwell (2007: 193), bugün de televizyon uyarlamalarında sadakatın önemli olmaya devam ettiğini, ancak sadakat kavramının değiştiğini söylemektedir. Erken dönem uyarlamalarda romanın “kelimelerine” sadakat gerekirken, -televizyonun teknik ve estetik yeteneklerinin gelişmesine paralel olarak- bugünün uyarlamalarında sadakat yeniden yapılandırılmıştır. Uyarlama yazarları kaynak metnin “ruhunu” iletmekle daha fazla ilgilenmeye başlamışlar ve bu da uyarlamaların daha cesur ve yaratıcı hale gelmesini sağlamıştır. İzleyicilerin de uyarlamalara bakışı genişlemiş ve olay örgüsü ya da diyaloglardaki değişimler gibi kaynak esere göre farklılıkları kabullenme yönündeki toleransları ve istekleri artmıştır. Cardwell, bu gereksizlerle bugün televizyon uyarlamalarının yenilik ve çeşitlilik açısından sinema uyarlamalarına rakip olduğunu belirtmektedir.

2.3. Televizyondaki Edebiyatın Klasik ve Popüler Hali

Televizyon tarihi içerisinde klasik romandan çizgi romana, öyküden biyografiye kadar pek çok farklı türdeki yazım, televizyon ekranında yer almıştır. Klasik eserler, sıklıkla televizyon dizisi olarak ekranlardan izleyicileriyle buluşmuştur. Öyle ki bazı klasik romanlar birden fazla kez ve farklı ülkelerde olmak üzere ekran için serileştirilmişlerdir. Aynı zamanda çok satan ya da popüler olarak adlandırılan romanlar da TV ekranlarının vazgeçilmezlerindedir. Hayward (2012: 542) üç tip edebi uyarlamadan söz edilebileceğimizi belirterek, bunları şöyle sıralamıştır: Birincisi en çok bilinen ve üzerinde çalışılan haliyle edebi klasikler; ikincisi tiyatro oyunlarının ekran uyarlamaları, üçüncüsü ise popülerleşen ancak henüz klasik olarak tanımlanmayan çağdaş metinlere ait uyarlamalar. Hayward, birinci tip uyarlamaların yani klasiklerin, bugün ekranlarda en fazla görünürlüğü olan yapımlar olduğuna dikkat çekmektedir.

Cardwell (2007: 181) de televizyon uyarlamaları ile ilgili olarak konuşulduğunda, genellikle akla ilk gelenin 19. yüzyıla ait klasik eserlerin -nispeten esere bağlı kalınarak ekrana aktarılan- uyarlamaları olduğunu söylemekte, ayrıca televizyon yayıncılığının başladığı ilk günlerden bu yana klasik edebiyat uyarlamalarının televizyonun öne çıkan türlerinden ve dramatik çıktılarının önemli bileşenlerinden biri olduğuna işaret etmektedir. Cardwell, klasik edebiyat uyarlamalarının diğer uyarlama türlerinin önüne geçmesine ilişkin iki gerekçe sunmaktadır. Bunlardan ilki "klasik eser" uyarlamalarının -her ne kadar polisiye, komedi ya da melodram gibi başka türlere ait olsalar da- sıklıkla "uyarlama" başlığıyla ayrı bir tür olarak tanımlarının yapılmasıdır. İkinci olarak ise klasik roman uyarlamaları genel bir kimliği paylaşmaktadırlar: Biri diğerinin "benzeri" olarak görülür ya da en azından öyle iddia edilirler. Böylece toplam genel görünürlükleri de artar ve sonuçta doğrudan uyarlama olarak sınıflandırılma eğilimleri ortaya çıkar. Cardwell (2007: 183) ayrıca televizyondaki klasik roman uyarlamalarının "çoğunlukla 19. yüzyılın, bazen de 18. ve 20. yüzyılın, tanınmış edebiyatından yararlanma eğiliminde" olduğunu söylemektedir.

Dünya edebiyatına paralel olarak Türkiye'nin yazın hayatı içerisinde de "eski Türk edebiyatı", "klasik Türk edebiyatı", "modern klasikler" ve "popüler edebiyat" olarak da ifade edilen tanımlamalar çerçevesinde değişik kategorileştirmelerin oluşturulduğu görülmektedir. Gülsoy (2018: 313), "klasik" kavramının farklı anlamlar içermesi dolayısıyla Türk edebiyatının klasiklerinin de neler olduğuna yönelik tartışmaların yapıldığına dikkat çekmekte ve gerçekte bu tartışmaların "günümüz edebiyatının düşünsel ve sanatsal kaynaklarının neler olduğunu anlama çabasına" bağlı olarak geliştiğini ifade etmektedir. Gülsoy, "popüler edebiyat" teriminin ise "okurlarca çabuk tüketilen, okurun okuma anlayışını ve dünyaya bakışını zorlamayan, sadece eğlendirmeyi amaçlayan, çoğu zaman belirli türlerle anılan yüzeysel romanları işaret ettiğini" söylemektedir. Gülsoy ayrıca, popüler romanın bu özellikleri dolayısıyla eleştiri oklarına hedef olmasının romanın doğuşu kadar eski olduğuna da dikkat çekmektedir (2018: 325). Bu açıdan televizyona aktarılan eserlere bakıldığında görülmektedir ki "klasik" ve "popüler" roman uyarlamaları ekranlarda birlikte yer bulabilmektedirler. "Klasik" eserlerin yıllar içerisinde edindikleri bilinirlik ve sanatsal güven ile popüler eserlerin günün okuyucusuna hızlı ulaşma kabiliyetleri, bu eserlerin ekrana taşınması için temel dayanak oluşturmaktadır. Eserlerin tanınırılık ve okunurlukları, izlenme oranı için de bir ön kabul olarak değerlendirilmektedir.

3. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Araştırma, 2000 yılı sonrasında Türkiye'de karasal yayıncılık yapan ve yüksek izlenirlik oranlarına ulaşan televizyon kanallarında yayınlanan uyarlama dizi dramaların, senaryo kaynağı olarak yararlandıkları edebiyat eserlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışma, var olan bir durumu betimlemeyi amaçlaması dolayısıyla tarama modeliyle gerçekleştirilmiş, televizyon izleyicisinin ekran aracılığıyla hangi edebiyat eserlerini izleme olanağı bulduğu ve bir anlamda görsel olarak "okuduğu" belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda hikâyelerinin temel kaynağını edebiyattan ödünç alan senaryolara dayanarak gerçekleştirilen eser ve yazar bilgileri sorgulanmıştır. Bu kapsamda edebiyat ve televizyon dizi dramaları arasındaki alışverişe bütüncül bir perspektifle bakılması hedeflenmiş, eserler ve uyarlamaları hakkında daha dar kapsamda yapılacak çalışmalara bir zemin hazırlanması amaçlanmıştır.

Araştırmanın evreni Türkiye'de yayın yapan ve drama dizisi yayınlayan tüm televizyon kanallarıdır. Çalışmanın örnekleme ise en yüksek izlenirlik oranlarına sahip ve ağırlıklı olarak dizi drama yayınlayan (TRT 1, ATV, Fox TV, Kanal D, Show TV, Star TV) kanallardır. İlgili kanallarda Ocak 2000 – Aralık 2020 tarihleri arasında yayınlanan edebiyattan uyarlama drama dizileri (dizi ve seriyal) tespit edilmiştir. Bunların dışındaki kanallar ve dijital platformlar araştırma dışı bırakılmıştır. Bu bağlamda bu tarihler arasında yayınlanmak koşuluyla, ilgili ulusal kanallar ile yapım şirketlerinin web sayfalarının arşiv bölümlerinde ve video paylaşım sitelerinde yüklü olan dizi dramalar, örneklem olarak alınmıştır.

Çalışmanın temel varsayımı, yayınlanan drama dizilerinin uyarlama ve/veya özgün senaryo olmasını tespit etmek için oluşturulmuştur. Bu doğrultuda ilgili tarih aralığında yayınlanan dizilerin jeneriklerinde edebiyat uyarlaması olduğuna ilişkin (edebi eserin adı ve/veya yazarı gibi) bilgiler sorgulanmıştır. Bu bilginin olmadığı diziler özgün senaryo çalışması olarak kabul edilmiştir. Yabancı drama dizilerinden yapılan uyarlamalar araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Bu anlamda kanalların ve yapım şirketlerinin hem kendi internet sitelerindeki hem de video paylaşım platformlarındaki arşivlerinde tarama yapılmıştır. Bu platformlarda örneği bulunmayan dizi dramalar araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Ayrıca edebiyat uyarlamasının dizi formları araştırma kapsamına dâhil edilmiş, bu nedenle “televizyon filmi” gibi tek bölümlük yapımlar dikkate alınmamıştır. Programlar arasında dizi ve seriyal ayrımı gözetilmemiş ve son dönemde akademik literatürdeki genel eğilime paralel olarak “dizi” başlığıyla işlenmiştir.

4. Bulgular ve Yorumlar

Türkiye’de televizyon izleyicisi olma konumu gündelik hayat pratikleri içerisinde ayrıcalıklı bir yer tutmaya devam etmektedir. Çelenk (2005: 16), “Türkiye’de televizyon, bir kitle iletişim aracı olarak, ‘hakiki değeri’nin de ötesinde bir öneme sahiptir” diyerek bu aracın toplumsal bağlamdaki gücüne işaret etmektedir. Çelenk, “geniş bir yurttaş kesiminin diğer kültürel ürünlere ya da kitle iletişim araçlarına erişim olanağı, ekonomik ya da kültürel sermayelerinin elverişsizliği nedeniyle oldukça sınırlıdır” şeklinde bir saptama yaparak, televizyonun toplumsal gücünü gerekçelendirmektedir. Böylesi gerçeklikler televizyon dizi dramalarının izlenirlik açısından öne çıkmalarına neden olmaktadır.

Bu bağlamda, çalışma kapsamında belirlenen kanalların (TRT 1, ATV, Kanal D, Show TV, Star TV, Fox TV) Ocak 2000 – Aralık 2020 tarih aralığında yayın içeriklerinde yer alan drama dizilerinin hikâye kaynağını edebiyattan alan çalışmalar, dönemsel olarak iki tarih aralığında belirlenmiştir. Bulgular için iki ana tablo oluşturulmuş ve birinci tabloda Ocak 2000 – Aralık 2010 tarih aralığında yeni bölümleri ile yayında olan ve yeni başlayan diziler, ikinci tabloda ise Ocak 2011 – Aralık 2020 tarih aralığında yayınlanmaya başlayan drama dizileri listelenmiştir.

4.1. Edebiyat Uyarlaması Dizi Dramalar (Ocak 2000 – Aralık 2010)

Araştırma kapsamındaki ulusal kanalların yayın içeriklerinde drama dizilerinin önemli yer tuttuğu Ocak 2000 – Aralık 2010 tarihleri arasında yayınlanan edebiyat uyarlaması diziler aşağıdaki tabloda listelenmiştir.

Tablo 1: Ocak 2000 – Aralık 2010 Tarihleri Arasında Yayınlanan Edebiyat Uyarlaması Dizi Dramalar

Dizi Drama Adı	Kaynak Eserin Adı ve Yayın Yılı	Yazar ve Kaynak Eserin Belirtilme Şekli	Türü	Yayın Yılı Bölüm Sayısı	Kanal Adı
Sıdika	Sıdika-Öpücük Balığı-Fabrığa (Öykü-1994)	Öykü ve Senaryo Atilla Atalay	Durum Komedi	1997-2002	Show TV
Üvey Baba	Üvey Baba (Roman-1971)	Eser Kemalettin Tuğcu	Dram	1998-2003	Star TV
Küçük Besleme	Küçük Besleme (Roman-1977)	Eser Kemalettin Tuğcu	Dram	1999-2001	Star TV
Karanlıkta Koşanlar	Çıplak Ayaklıydı Gece (Öykü-1992)	Öykü Ahmet Ümit	Polisiye Macera	2001 (10)	TRT 1
Havada Bulut	Havada Bulut (Öykü-1951)	Türk Edebiyatından Seçmeler Sait Faik Abasıyanık	Dönem	2003 (4)	TRT 1
Esir Şehrin İnsanları	Esir Şehrin İnsanları (Roman-1956)	Eser Kemal Tahir	Dönem Dram	2003 (8)	TRT 1
Şeytan Ayrıntıda Gizlidir	Şeytan Ayrıntıda Gizlidir (Öykü-2002)	Eser Ahmet Ümit	Polisiye	2004 (13)	TRT 1
Cumba’dan Rumba’ya	Cumba’dan Rumba’ya (Roman-1936)	Eser Peyami Safa	Dram	2005 (5)	TRT 1
Yeniden Çalığışu	Çalığışu (Roman-1922)		Romantik Dram	2005 (7)	Star TV
Hacı	Hacı (Roman-2003)	Eser Cüneyt Ülsever	Politik Dram	2006 (15)	Show TV
Yaprak Dökümü	Yaprak Dökümü (Roman-1930)	Reşat Nuri Güntekin	Aile Dram	2006-2010 (174)	Kanal D

Köprü	Köprü (Roman-2001)	Eser Ayşe Kulin	Dram Macera Politik	2006-2008 (65)	Star TV
Pertev Bey'in Üç Kızı	Pertev Bey'in Üç Kızı (Roman-1968)	Münevver Ayaşlı	Tarihi Aile	2006 (6)	TRT 1
Geniş Zamanlar	Geniş Zamanlar (Öykü-1998)	Eser Ayşe Kulin	Dram	2007 (22)	Star TV
Komiser Nevzat Kanun Namına	Başkomser Nevzat, Çiçekçinin Ölümü (Öykü-2005)		Polisiye	2007 (4)	ATV
Bir Göçmen Kuştı O	Bir Göçmen Kuştı O (Roman-1985)	Eser Ayla Kutlu	Tarihi Dram	2008-2009 (3)	TRT 1
Gece Sesleri	Gece Sesleri (Roman-2004)	Eser Ayşe Kulin	Dram Aile	2008 (26)	Show TV
Sinekli Bakkal (2. Uyarlama)	Sinekli Bakkal (Roman-1936)	Eser: Halide Edip Adivar	Dram Melodra m	2007-2018 (5)	ATV
Dudaktan Kalbe (2. Uyarlama)	Dudaktan Kalbe (Roman) (1925)	Reşat Nuri Güntekin'in Ölümsüz Eseri Dudaktan Kalbe	Dram Romantik	2007-2009 (75)	Show TV
Aşk-ı Memnu (2. Uyarlama)	Aşk-ı Memnu (Roman-1900)	Halid Ziya Uşaklıgil'in Ölümsüz Eserinden	Dram Romantik	2008-2010 (79)	Kanal D
Gurbet Kuşları	Gurbet Kuşları (Roman-1962)	Eser Orhan Kemal	Dram	2008 (3)	ATV
Hanımın Çiftliği (2. Uyarlama)	Hanımın Çiftliği (Roman-1961)	Orhan Kemal Hanımın Çiftliği	Dram Dönem	2009-2011 (70)	Kanal D
Samanyolu (2. Uyarlama)	Samanyolu (Roman-1940)	Eser Kerime Nadir	Dram Romantik	2009-2010 (29)	ATV
Kalp Ağrısı	Kalp Ağrısı (Roman-1924)	Halide Edip Adivar'ın Ölümsüz Eseri	Dram Aşk	2010 (14)	ATV
Güneydoğu'dan Öyküler: Önce Vatan	Güneydoğu'dan Öyküler 1-2-3 (Öykü-1997)	Eser Hakan Evrensel	Dram	2010-2011 (11)	Show TV
Karadağlar	Karamazov Kardeşler (Roman-1880)	Dostoyevski'nin "Karamazov Kardeşler" adlı eserinden...	Dram Dönem	2010-2011 (40)	Show TV
Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi	Her Temas İz Bırakır ve Son Hafriyat Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi (2006-2008) (Roman)	Eser Emrah Serbes	Polisiye	2010-2013 (96)	Star TV
Türkan	Tek ve Tek Başına Türkan (Biyografi-2009)	Ayşe Kulin'in "Tek ve Tek Başına Türkan" Adlı Eserinden Esinlenilmiştir.	Dram Biyografi	2010-2011 (26)	Kanal D
Fatmagül'ün Suçu Ne?	Fatmagül'ün Suçu Ne? (Senaryo 1979 Öykü 2016)	Eser Vedat Türkali	Dram	2010-2012 (80)	Kanal D

Tabloda görüldüğü üzere Ocak 2000 – Aralık 2010 yılları arasındaki dönemde araştırma kapsamındaki televizyon kanallarında yayınlanan drama dizilerinin yirmi dokuz adedi edebiyat uyarlaması olarak belirlenmiştir. Bunların yedisi TRT 1, altısı Show TV, altısı Star TV, beşi Kanal D, beşi ATV'de yayınlanmıştır. 2007 yılında yayın hayatına başlayan Fox TV'nin ekranında bu dönemde edebiyat uyarlaması diziye rastlanmamıştır. Dolayısıyla kanallar arasında genel olarak dengeli bir dağılım olduğunu söylemek olasıdır. Uyarlama için seçilen eserlerin genellikle klasik Türk edebiyatının ürünlerinden olduğu söylemek mümkün olsa da günümüzün yazarlarından seçilmiş eserlere ait uyarlamaların varlığı da görülmektedir.

Bu dönemde Türk edebiyatının dışında, dünya edebiyatından uyarlanan tek dizi drama "Dostoyevski'nin 'Karamazov Kardeşler' adlı eserinden..." notuyla yayınlanan *Karadağlar*'dır (2010-2011). Rus edebiyatının klasiklerinden olan *Karamazov Kardeşler*'den yapılan uyarlamanın dizi adı *Karadağlar* olarak değiştirilmiş ve hikâyeye konu olan aile adı Türkçeleştirilmiştir. Tüm dünyada gerek sinemaya gerekse televizyona defalarca yeniden uyarlanan eser, Show TV ekranlarına bu kez Halit Karadağ ve oğullarının hikâyesi olarak aktarılmıştır.

İlk kez 1880 yılında yayınlanan romanda olaylar 19. yüzyıl ortalarında Rusya'nın bir taşra kentinde geçmekte iken, *Karadağlar* dizisinde hikâye bu kez 1876 yılından başlayarak anlatılmakta ve Osmanlı'da geçmektedir.

Bu dönemde 2000 yılı öncesi yayını başlayıp sonrasında yeni bölümleriyle devam eden edebiyat uyarlaması diziler de bulunmaktadır. Bunlardan biri *Hıbrır* mizah dergisinde doğan *Sıdıka* karakterini aynı adla ekrana taşıyan durum komedisidir. Dergiden sonra *Sıdıka*'nın serüveni Atilla Atalay tarafından *Sıdıka: Öpücük Balığı-Fabriğa* adıyla hikâyeleştirilip kitap olarak da yayınlanmış ve *Sıdıka*'nın öyküsü Atalay'ın diğer kitaplarında da devam etmiştir. Kemalettin Tuğcu'nun eserlerinden ekrana uyarlanan *Küçük Besleme* ve *Üvey Baba* da günlük yayınlanan dizi dramalar olarak ilgi çekmişlerdir. Yazarın *Üvey Baba* adlı kitabı 1998 yılında aynı adla filme aktarılmış ve gördüğü ilgi sonrasında hikâye, dizi olarak tekrarlanarak Star TV'de yayınlanmaya başlamıştır. Filmin oyuncu kadrosu ile televizyona taşınan roman, burada da yoğun ilgi görmüş ve en uzun süreli yayını devam eden yapımlardan biri olmuştur.

Bununla birlikte genelde kaynak eserlerin adlarının dizi adları olarak da korunduğunu söylemek mümkündür. Ancak bazı dizi adlarında kaynak eserin adını çağrıştırmakla birlikte küçük değişikliklerin yapıldığı da görülmektedir. *Çalikuşu* romanından uyarlanan dizi *Yeniden Çalikuşu* olarak yayınlanmıştır. *Her Temas İz Bırakır: Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi* ve *Son Hafriyat: Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi* romanlarından uyarlanan dizinin adı değiştirilmiş, ana karakteri ve şehri öne çıkaracak biçimde *Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi* olarak sadeleştirilmiştir. Yine *Tek ve Tek Başına Türkan* kitabının uyarlaması, eserin kitap baskısında olduğu gibi Türkan adını öne çıkarılacak biçimde sadeleştirilmiştir. Bu bağlamda dizilerin izlenirliği ve popüler kültürde yayılımı için edebi eserlerin bilinirliğinden yararlandığını söylemek mümkündür. Hikâyesi Ahmet Ümit'in *Çıplak Ayaklıydı Gece* adlı öykü kitabına dayanan dizi ise *Karanlıkta Koşanlar* adıyla yayınlanmıştır.

4.1.1. TRT'nin Ekran Taşdığı Edebiyat Uyarlamaları

Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun (TRT) 2000'li yıllardaki yerli yapım dizi drama yayın politikasına bakıldığında, Türk Edebiyatından Seçmeler başlığı altında yetmişli yıllardan beri yayınlanan Türk edebiyat klasiklerini ekranlara taşıma projesinin, bu yıllarda da devam ettirildiği görülmektedir. Bu bağlamda hem tek bölümlük televizyon filmi hem de mini-dizi ve çok bölümlü diziler (seri ve seriyal) formatında, edebiyat eserleri TRT ekranlarında yerlerini almayı sürdürmüşlerdir. Bu doğrultuda Türk edebiyatının klasikleşen eserlerinden kabul edilen Kemal Tahir'in *Esir Şehrin İnsanları* adlı romanı 2003 yılında sekiz bölüm olarak yayınlanmıştır. Peyami Safa'nın *Cumba'dan Rumba'ya* adlı eseri ise yine aynı adla, Halit Refiğ tarafından senaryolaştırılarak, 2005 yılında mini-dizi olarak ekrana aktarılmıştır. Sıradan insanların gündelik yaşamları üzerinden geleneksel-modern değerlerin çatışması ve Batılılaşma gibi meseleleri hikâyeleştiren *Cumba'dan Rumba'ya*, bu hayat içerisinde bocalayan Cemile ve semt insanlarının değişen yaşamlarını beş bölüm olarak görselleştirmiştir.

Sait Faik Abasıyanık'ın 1946 yılında *Büyük Doğu Dergisi*'nde ilk olarak yayınlanan, daha sonra 1951 yılında kitap olarak basılan öykülerinden oluşan *Havada Bulut* uyarlaması, aynı adla dört bölümlük mini-dizi olarak TRT 1'de yayınlanmıştır. Hem yazarın hayatından kesitler sunan hem de diğer öykülerinden esinlenen bu dizinin senaryosu, kendisi de bir öykü ve roman yazarı olan Ayfer Tunç tarafından kaleme alınmıştır. 2003 yılında ekranlarda olan dizide, II. Dünya Savaşı'nın ardından Burgaz Ada ve Beyoğlu'nda yaşayan Türk ve Rum asıllı vatandaşların gündelik yaşamları konu alınmıştır. Doğan Hızlan (2003), dizi hakkında kaleme aldığı bir yazısında *Havada Bulut*'un görselleştirme sürecine ilişkin övgülerini belirtmiş, yapılan görsel çalışmanın Sait Faik'in öykülerini "boyutlandırdığını" ifade etmiştir. Hızlan ayrıca "edebiyatçı izleyicilerin kitaba ve yazara ihanet etmeden de iyi bir dizi yapılabileceğini" göreceklarini belirtmiş ve "genç kuşağın seyretmesi gereken bir dizi" olarak tavsiyede bulunmuştur.

Aynı yıllarda TRT, Türk edebiyatının klasikleri yanında genç kalemlerin çalışmalarına da ekranlarda yer vermiştir. Günümüzün en popüler yazarlarından biri olan, polisiye türündeki eserleriyle genç okurlar tarafından yoğun olarak takip edilen ve çok satanlar listelerinde yerini alan Ahmet Ümit bunlardan biridir. 2000'li yılların hemen başında TRT 1'de yayınlanan *Karanlıkta Koşanlar*, Ümit'in Başkomiser Nevzat adıyla yarattığı karakterin -ki sonraki kitaplarında da serüveni devam edecektir- yer aldığı, *Çıplak Ayaklıydı Gece* (1992) adlı öykü kitaba dayanarak gerçekleştirilmiştir. Yazarın adı "Öykü Ahmet Ümit" biçiminde dizinin jeneriğinde yer almış, bununla birlikte senaryosu Uğur Yücel tarafından kaleme alınmıştır. Uğur Yücel, aynı zamanda Haluk Bilginer, Köksal Engür gibi yetenekli oyuncularıyla dikkat çeken dizinin başrollerinden birisini de üstlenmiş ve güçlü sezgileriyle işinde çok başarılı olan bir komiseri canlandırmıştır. On bölüm devam eden *Karanlıkta Koşanlar*'da, bir seri katilin işlediği cinayetleri çözmeye çalışan emniyet görevlileri ve üç çocukluk arkadaşının hikâyesi anlatılmıştır. Diziyi ilgili bir söyleşide Ümit, "Polisiye toplumun kendisini yansıtır. İşlenen bir suça baktığımızda o toplumun sosyolojisini, ekonomisini, psikolojisini vs. görürsünüz" diyor ve ekliyor: *Karanlıkta Koşanlar*'da "sadece cinayeti kim işledi" sorusuna cevap aranmıyor. Aynı zamanda "suçla uğraşan insanların, suçun ağırlığı altında nasıl ezildiklerini anlatmak ve günümüz toplumundan bir kesit sunabilmek istiyoruz"

(Ümit, 2001). Yayınlandığı yıl önemli bir izleyici kitlesine ulaşan bu diziden sonra, Ahmet Ümit'in eserlerinden yola çıkarak ikinci bir dizi daha ekrana taşınmıştır. Bu kez doğrudan yazarın bir eserinin adı ile ekrana gelen *Şeytan Ayrıntıda Gizlidir*'in jeneriğinde "Eser Ahmet Ümit" notuyla, yazar bilgisine yer verilmiştir. 2004 yılında yayınlanan ve on üç bölüm sonunda tamamlanan bu dizi ile *Karanlıkta Koşanlar* dizisinin kahramanları Nevzat ve Ali yeniden ekrana dönmüşler, ancak bu kez Çetin Tekindor ve Nejat İşler tarafından canlandırılmışlardır. Senaryosu Turgut Yasalar ve yönetmenliği Cevdet Mercan tarafından yapılan dizi ile yine polisiye edebiyat türünün bir uyarlaması ekranlara ulaşmıştır. Ahmet Ümit'in eserlerinden yapılan bir diğer dizi *Komiser Nevzat-Kanun Namına* ise (ATV-2008) arzu edilen izlenme oranlarına ulaşamamıştır.

Bu dönemde -TRT 2 kanalında olması dolayısıyla araştırma kapsamında olmasa da- TRT'nin edebiyat uyarlamaları konu edildiğinde bahsi geçmesi gereken çalışmalardan birisi de Aziz Nesin öykülerinden ekrana yansıyan uyarlamalardır. 2002 yılında Aziz Nesin'in hikâyelerinden oluşan bir dizi yapmak üzere çalışmalar başlatılan ve bu nedenle yazarın eli öyküsüne ait telif hakkını satın alan TRT (Hürriyet, 2005), sekiz bölüm sonrasında projeyi devam ettirememiştir. Proje kapsamında Fide Motan tarafından *Peki Olur Şekerim*, *Damatlık Şapka*, *Fişgittin Bey*, *Taşı Sıksam Suyunu Çıkarırım* ve *Deliyle Geçen Gece* adlı öyküler ekrana taşınırken Ömer Kavur tarafından ise *Beş Kollu Avize*, *Koltuk* ve *Patroniçe* adlı öyküler filme alınmıştır. Bununla birlikte değişen TRT yönetimleri sonrasında dizi bölümlerinin yayın süreçleri aksamış, yeni bölümlerin çekimi konusunda tartışmalar yaşanmış ve proje sonlandırılmıştır.

TRT 1 ekranlarında yayınlanmak üzere yapılan bir başka uyarlama, Pertev Bey'in *Üç Kızı* (2006) adlı dizidir. Tunç Başaran tarafından altı bölüm olarak ekrana taşınan bu dizinin kaynak eseri, 1960'lı yıllarda gelenekçi romanın temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Münevver Ayaşlı'nın aynı adlı yapıtıdır. Bu dönemde TRT televizyonlarında yeni Türk edebiyatının temsilcilerinden biri olan Ayla Kutlu'nun 1985 yılında yayınlanan romanından uyarlanan *Bir Göçmen Kuştı O* (2008) adlı dizi de dikkat çekmektedir. Ancak dönem dizisi olması dolayısıyla yüksek maliyetleri olan bu dizinin yayını da erken sonlanmıştır.

4.1.2. Televizyon Ekranı İçin Yeniden Uyarlanan Edebiyat Eserleri

Ocak 2000 – Aralık 2010 yılları arasında Türkiye'de, özel kanalların dizi drama yayınları içerisinde de edebiyat uyarlamalarının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu bağlamda özel kanallarca uyarlanan eserlere bakıldığında ağırlıklı olarak Türk edebiyat klasiklerinin tercih edildiği görülmekle birlikte az da olsa güncel eserlerin de seçildiği ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte özellikle daha önceki yıllarda TRT tarafından uyarlanan bazı klasik romanların, bu kanallarca ikinci kez uyarlanmaları dikkat çekicidir. TRT ekranlarında ilk yayınlandıkları dönemde çok ses getiren bu diziler, genel olarak ikinci uyarlamalarıyla da çok ilgi çekmişler ve yüksek bölüm sayılarına ulaşmışlardır.

Özel televizyon kanallarınca eserleri yeniden uyarlanan yazarlar arasında Reşat Nuri Güntekin ismi öne çıkmaktadır. Güntekin'in *Yaprak Dökümü*, *Dudaktan Kalbe* ve *Çalıkuşu* adlı romanları bu dönem içerisinde farklı kanallarca dizi drama olarak yeniden ekranlara gelmiştir. 2006-2010 yılları arasında Kanal D tarafından yayınlanan *Yaprak Dökümü*, bu bağlamda öne çıkan yapımlardandır. *Yaprak Dökümü* romanı 1930 yılında yayınlanmış ve ilk kez 1957 yılında sinemaya uyarlanmıştır. Roman, 1967 yılında Halit Refiğ'in yönetmenliğiyle sinemaya ikinci kez aktarılmıştır. Ardından 1987 yılında romanın TRT Ankara Televizyonu tarafından senaryo yazarlığını Bülent Oran'ın yönetmenliğini ise Ayhan Önal'ın yaptığı yedi bölümlük ilk dizi uyarlaması yayınlanmıştır. 2006 yılında Kanal D için yapılan, senaryosu Ece Yörenç ile Melek Gençoğlu tarafından yazılan -ki daha sonra başka uyarlamaların da senaryo yazarlığını yapmışlardır- ve Mesude Erarslan'ın yönetmenliğinde gerçekleştirilen ikinci uyarlaması ise yüz yetmiş dört bölüm devam etmiştir. Günümüze uyarlanan hikâyesiyle dizi, babalarının Anadolu'da uzun yıllar süren memuriyetinin ardından İstanbul'a göç etmek zorunda kalmasıyla "değerlerine bağlı bir ailenin sosyal ve ekonomik şartlara direniş öyküsünü" (Kanal D, 2019) ekranlara taşımıştır. "Bütün hayatını beş çocuğuna iyi fikirler ve temiz ahlak vermeye adanmış" Ali Rıza Bey'in ekonomik zorluklar ve değişen kentsel değerler neticesinde büyük şehirde tutunamayışı ve en sonunda geldiği kente dönüşüyle dizi, televizyon seyircisine bir Türkiye panoraması sunmuştur. *Yaprak Dökümü*'nün bu ikinci uyarlaması da televizyon tarihi içerisinde öne çıkan yapımlardan birisi olmuş, ana hikâyeye eklenen yan olay örgüleri ve karakterleriyle beş sezon yayında kalabilmiştir. Bununla birlikte Sema Karabıyık (2014, s.59), TRT sayesinde edebiyat uyarlaması dizilerin ekranın unutulmazları arasında yerlerini aldığını ancak bugünün izlenme rekorları kıran, yüz bölüm civarında çekilen roman dizilerinin ise bittiği an unutulduğunu söylemektedir. Karabıyık, çok sayıda bölüm yapma arzusu yüzünden tekrara düşen hikâyeleri ve sürekli renk değiştiren karakterleri ile uyarlamaların, ekranlarda kalıcı izler bırakmadığını savunmaktadır.

Reşat Nuri Güntekin'in diğer bir romanı *Dudaktan Kalbe*, 2007-2009 yılları arasında ikinci kez televizyona uyarlanmış ve Show TV'de 75 bölüm olarak yayınlanmıştır. *Dudaktan Kalbe*'nin daha önce iki kez sinema filmi

olarak beyaz pereye uyarlaması yapılmış, televizyon ekranı için ilk uyarlaması ise TRT tarafından 1988 yılında gerçekleştirilmiş ve dört bölüm olarak yayınlanmıştır. Müzisyen Kenan ile kimsesiz Lamia'nın aşkını konu alan dizi, Büyükkada'nın mekânsal kullanımıyla ilgi çekmiş ve uzayan dizi süreleriyle birlikte izlenirliğini sürdürmüştür. Reşat Nuri Güntekin'in bir diğer eseri *Çalikuşu* ise bu dönemde *Yeniden Çalikuşu* (Star TV-2005) adıyla ikinci kez ekrana uyarlansa da çok başarılı olamamıştır.

TRT'den sonra televizyon ekranlarına ikinci kez uyarlanan bir diğer dikkat çekici dizi drama ise *Aşk-ı Memnu*'dur. İlk olarak Servet-i Fünûn dergisinde tefrika edildikten sonra 1900 yılında kitap olarak yayımlanan roman, Halid Ziya Uşaklıgil'in Türk Edebiyatı içerisinde önemli bir iz bırakmasını sağlayan eserlerinden biridir. TRT'nin ilk dizilerinden biri olarak 1975 yılında Halit Refiğ tarafından yaklaşık otuz dakikalık sürelerle altı bölüm olarak dizileştirilen bu "yasak aşk" hikâyesi, ilki gibi ikinci uyarlamasıyla da çok tartışılan yapımlardan birisi olmuş ve gerek konusu gerekse prodüksiyonu itibarıyla önemli etkiler bırakmıştır. 2008-2010 yılları arasında iki sezon boyunca "Halid Ziya Uşaklıgil'in ölümsüz eserinden" başlığıyla Kanal D'nin yayınladığı *Aşk-ı Memnu*, bir kez daha Adnan Bey, Bihter ve Behlül üçgeninde hikâyeleştirdiği aile içinde gelişen yasak aşkla karmaşıklaşan ilişkileri ekranlara taşımıştır. Dizi, televizyon aracılığıyla aile kurumunu, evlilik dışı ilişkileri, bu ilişkileri yaşamaya iten nedenleri, iş ve parasal bağılılıkları konu edinirken, bir yandan da popüler kültürün tartışma alanlarından birisi olmuştur. Bu sayede dizinin 79'uncu final bölümü Asmalı Konak'tan sonra bir dizinin ulaştığı en yüksek izlenme oranına ulaşan ikinci dizi olarak -tüm seyircilerde 23,41 reyting, 58,6 izlenme payı, AB'de 27,1 reyting ve 67,3 izlenme payıyla- kayıtlara geçmiştir (Şahin, Barış ve Aydın: 2010).

Bu dönemde Orhan Kemal'in eserlerini kaynak alan iki uyarlama dizi drama gerçekleştirilmiştir. Bunlardan biri 1961 yılında yayınlanan *Hanımın Çiftliği*, diğeri ise 1962 yılında yayınlanan *Gurbet Kuşları* adlı romanların uyarlamalarıdır. 2009 yılında yayını Kanal D'de başlayan *Hanımın Çiftliği* ikinci kez ekrana uyarlanan yapımlardan biri olmuş ve iki sezon boyunca, yetmiş bölüm yayını devam etmiştir. Daha önce 1990 yılında TRT tarafından sekiz bölüm olarak ekrana yansımış olan dizi, 1950'li yıllarda başlayan hikâyesiyle dönem dizisi olarak, bu ikinci uyarlamasıyla da dikkat çekmiştir. 2008 yılında ATV'de yayını başlayan ve Yusuf Kurçenli tarafından televizyona aktarılan *Gurbet Kuşları* ise sürdürülememiş ve üç bölüm sonrasında yayından kaldırılmıştır.

Yine bu dönemde Halide Edip Adıvar'ın *Sinekli Bakka* adlı romanı, edebiyat klasikleri arasından uyarlama için seçilen eserlerden biri olmuştur. İlk kez 1935 yılında Londra'da *The Clown and His Daughter (Soytarı ile Kızı)* adıyla İngilizce olarak yayınlanan, yine aynı yıl *Hedef Gazetesinde* Türkçe olarak tefrika edilen bu roman, 1967 yılında Osman F. Seden tarafından sinemaya da uyarlanmıştır. *Sinekli Bakka*'ın dizi olarak ilk ekran uyarlaması ise 1974 yılında olmuştur. Bu çalışma TRT tarafından yaptırılan ilk dizilerden biri olarak kabul edilmekle beraber, yayımlandığı dönem eleştirilere de uğramıştır. Dönemin TRT yönetimi "Türkiye'nin televizyonu, Türk halkını yabancı kültürüne ve yabancı kaynaklara mahkûm eden bir anlayıştan sıyrılarak kendi öz değerlerine yönelmenin ilk adımlarını atmaktadır" şeklinde bir açıklama yaparak eleştirilere cevap vermiştir (Kale, 2019: 133). *Sinekli Bakka*'ın 2007 yılında ATV kanalında yayınlanmaya başlanan ikinci dizi uyarlaması ise yalnızca beş bölüm sürmüştür ve yayından kaldırılmıştır.

Televizyon ekranı için bir başka yeniden uyarlanan roman Kerime Nadir'in *Samanyolu* adlı eseridir. 1940 yılında Hakikat Gazetesinde tefrika edilen roman, 1959 ve 1967 yıllarında sinemaya da uyarlanmıştır. 1989 yılında TRT tarafından mini-dizi olarak yayınlanan *Samanyolu*, 2009 yılında ATV kanalında, bu kez dizi formatında yirmi dokuz bölüm olarak yayınlanmıştır. Birlikte büyürken birbirlerini seven teyze çocukları Zülal ve Nejat'ın aşkını konu alan *Samanyolu*, uzayan dizi süreleri ve artan bölüm sayılarının getirdiği zorunlulukla, romanın dışında yaratılan karakterleri ve çatışmaları dolayısıyla eleştiriler de almıştır.

4.1.3. Yakın Dönem Edebiyat Eserlerinden Uyarlanan Drama Dizileri

Ocak 2000 – Aralık 2010 yılları arasında özel kanallarda yayınlanan uyarlama drama dizilerine güncel yazarlar açısından bakıldığında Ayşe Kulin ismi öne plana çıkmaktadır. Bu dönemde Kulin'in eserlerini kaynak olarak dört dizi drama yayınlanmıştır. Bunlardan ilki 2006-2008 yılları arasında Star TV tarafından yayınlanan Köprü adlı yapımdır. *Köprü*, yazarın aynı adlı romanından televizyona aktarılmış ve altmış beş bölüm ile en uzun süreli yayınlanan dizisi olmuştur. Bu dizide yeni görev yeri olan Erzincan valiliğine atanan Faruk Yazıcı'nın kente gelişine başlayan hikâye, Recep Yazıcıoğlu'nun hayatından biyografik örneklemeler taşıyarak devam etmektedir. *Köprü*'de "Süper Vali", bir yandan idealist bir bürokrat olarak bölgeye ait sorunların giderilmesi için çözümler ararken bir yandan da devlet ile yöre halkı arasında oluşan sorunlu ilişkileri normalleştirmek adına yollar aramaktadır. Yine bu dönemde Star TV'de yayınlanan *Geniş Zamanlar* (2007) ile Show TV'de yayınlanan *Gece Sesleri* (2008) adlı diziler, Ayşe Kulin'in aynı adlı eserlerinin birer uyarlamalarıdır. Kulin'in eserlerinden dikkati çeken bir diğer çalışma ise *Türkan*'dır. Yirmi altı bölüm süren dizinin başlangıç görselinde "Ayşe Kulin'in Tek ve Tek Başına Türkan adlı eserinden esinlenilmiştir..." ifadesi

yer almıştır. *Türkan* dizisi, gerek tıp doktoru olarak sağlık alanında ve gerekse Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin kurucusu olarak toplumsal alanda yaptığı katkılar dolayısıyla kamuoyunun yakından tanıdığı Türkan Saylan'ın yaşamının konu alındığı biyografik bir çalışmadır.

Cüneyt Ülsever'in aynı adlı kitabından uyarlanan *Hacı* (Show TV-2006), tartışma yaratan projelerden bir diğeri olmuştur. Ülsever'in 2003 yılında yayınlanan romanından yararlanarak gerçekleştirilen bu dizi 28 Şubat ölümcülünün ardından yaşananları ekranlara taşıyacaktı. Bu bağlamda dizi dönemin siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal atmosferi içerisinde Kayserili, "Anadolu sermayesinin en önemli temsilcisi" olarak ifade edilen "zenginleşmiş" bir aileyi merkeze almış ve farklı düşünce yapılarına sahip karakterleriyle dikkat çekmiştir. Dönemin tartışma yaratan diğer bir uyarlama yapımı ise Hakan Evrensel'in *Güneydoğudan Öyküler* adıyla ilk olarak 1997 yılında basılan öykü kitabından yola çıkarak hazırlanan ve 2010 yılında Show TV tarafından yayınlanan *Güneydoğudan Öyküler: Önce Vatan* adlı dizidir. Kendisi de bir asker olarak orduda görev yapan ve bölgede edindiği deneyimlerle Güneydoğu'ya ait hikâyeleri gerçeklere dayalı biçimde kaleme alan Evrensel'in öykülerinden oluşan dizi, on bir bölüm devam edebilmiştir. Türkiye'nin uzun yıllardır devam eden önemli bir sorununu merkeze alması dolayısıyla farklı bir hikâye yapısı olan dizinin sürdürülemediği olması da düşündürücüdür. Sonrasında Hakan Evrensel'in hikâyeleri *Nefes: Vatan Sağ Olsun* (2009) ve *Anadolu Kartalları* (2011) aracılığıyla sinemaya da konu olmuştur.

Son yıllarda televizyon için üretimi yapılan dramalar içerisinde kendine ait özel bir izleyici kitlesi yaratan çalışmalardan birisi de Emrah Serbes'in romanından uyarlanan *Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi* adlı dizidir. *Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi* bu dönemde Ahmet Ümit'in eserlerinden uyarlanan dizilerden sonra bir diğer polisiye edebiyat uyarlaması yapım olmuştur. Dizi, hikâyesini Serbes'in 2006 yılında basılan *Her Temas Bir İz Bırakır: Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi* ve 2008 yılında basılan *Son Hafriyat: Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi* romanlarından almaktadır. İlk bölümü 2010 yılında Star TV'de yayınlanan dizi, 2013 yılına kadar dört sezon boyunca, doksan altı bölüm olarak yayını sürdürmüştür. Bu bağlamda dizi, araştırma kapsamındaki süre içerisinde en fazla bölüm sayısına ulaşan yapımlardan birisi olmuş ve sonrasında dijital platformlara geçerek yayını sürdürmüştür. Dizide Ankara'da mevcut sistemle uyumsuz, standart prosedürlerin dışında uygulamalarıyla tepki çeken, resmi ideolojinin dışında söylemler üreten cinayet masası başkomiseri Behzat Ç.'nin kendine has eylemleri ve söylemleriyle toplumsal düzeni ve adaleti sağlama yolundaki çabaları konu edilmektedir.

Bu dönemde bir diğer dikkat çeken yapım Vedat Türkali'nin senaryosundan uyarlanan *Fatmagül'ün Suçu Ne?* (2010-2012) adlı dizidir. Gerçekte ilk kez senaryo olarak yazılan bu hikâye, Türkali'nin *Üç Film Birden* (1979) adlı senaryolarından oluşan kitabında *Umutsuz Şafaklar* adıyla yer almıştır. Bu senaryo 1986 yılında Süreyya Duru tarafından *Fatmagül'ün Suçu Ne?* adıyla sinemaya da aktarılmıştır. Kanal D tarafından televizyona aktarılan dizi, son dönemde en başarılı yapımlar arasında gösterilmiş -ki seksen bölüm yayınlanmıştır- ve yurt dışı satışlarında önde giden yapımlardan biri olmuştur. Türkali'nin senaryosu daha sonra Sebahat Altıparmakolu tarafından öyküleştirilerek yeniden yazılmış ve 2016 yılında kitap olarak basılmıştır. Kitabın önsözünde Altıparmakolu, "televizyon dizisi olarak yayınlanmaya başladığı sıralarda, kitabını arayanlara çok rastladım" diyor ve ekliyor: "Bu bir Vedat Türkali eseri. Ben sadece parçaları birleştirdim" (Türkali, 2016: 7).

4.2. Edebiyat Uyarlaması Dizi Dramalar (Ocak 2011 – Aralık 2020)

Ocak 2011 – Ocak 2020 yılları arasında yayını başlayan edebiyat uyarlaması drama dizileri aşağıdaki tabloda sıralanmıştır.

Tablo 2: Ocak 2011 – Ocak 2020 Yılları Arasında Yayınlanmaya Başlayan Edebiyat Uyarlaması Dizi Dramalar

Dizi Drama Adı	Kaynak Eserin Adı ve Yayın Yılı	Yazarı ve Eseri Kaynak Gösterme Şekli	Türü	Yayın Yılı ve Bölüm Sayısı	Kanal Adı
Canan	Canan (Roman-1925)	Peyami Safa'nın aynı adlı romanından esinlenilmiştir.	Dram	2011 (28)	Fox TV
Küçük Hanımefendi	Küçük Hanımefendi (Roman-1945)	Muazzez Tahsin Berkand'ın "Küçük Hanımefendi" isimli romanından uyarlanmıştır.	Dram	2011-2012 (40)	TRT 1
Keşanlı Ali Destanı (2. Uyarlama)	Keşanlı Ali Destanı (Tiyatro Oyunu) (1964)	Yazan Haldun Taner	Epik Dram Politik	2011 (20)	Kanal D

Al Yazmalım	Steplerden ve Dağlardan Hikâyeler (Öykü-1963)	Eser: Cengiz Aytmatov	Dram Romantik	2011-2012 (37)	ATV
Kurt Kanunu	Kurt Kanunu (Roman-1969)	Eser Kemal Tahir	Tarihi Dram	2012 (18)	TRT1
Ağır Roman Yeni Dünya	Ağır Roman (Roman-1990)	Metin Kaçan'ın Ağır Roman adlı eserinden esinlenilmiştir	Dram	2012 (10)	Star TV
Yol Ayrımı	Yol Ayrımı (Roman-1971)	Kemal Tahir'den Alev Alatlî uyarlamasıyla	Tarihi Dram	2012-2013 (28)	TRT1
Eve Düşen Yıldırım	Eve Düşen Yıldırım (Uzun Hikâye-1934)	Nahit Sırrı Örik'in aynı adlı eserinden...	Dram	2012 (22)	Show TV
Huzur Sokağı	Huzur Sokağı (Roman-1969)	Şule Yüksel Şenler'in aynı adlı romanından	Dram	2012 (67)	ATV
Kötü Yol	Kötü Yol (Roman-1969)	Kötü Yol Orhan Kemal	Dram	2012 (13)	Kanal D
Evlerden Biri	Evlerden Biri (Roman-1966)	Orhan Kemal Evlerden Biri	Dram Aile	2012 (13)	Star TV
Acayip Hikâyeler	Tuhaf Öyküler 1-2-3 (Çizgi Roman) (2011-2012)	Hikâye Galip Tekin	Fantastik Gerilim Bilim Kurgu	2012 (11)	Star TV
Ustura Kemal (2. Uyarlama)	Ustura Kemal (Çizgi Roman-1974)	Haldun Sevel'in Eserinden	Dram Tarihi	2012 (14)	Show TV
Dila Hanım	Dila Hanım (Öykü-1976)	Dila Hanım Necatî Cumalı	Dram Aşk	2012-2014 (62)	Star TV Show TV
Veda Esir Şehirde Bir Konak	Veda Esir Şehirde Bir Konak (Roman-2007)	Ayşe Kulin'in aynı adlı eserinden...	Dönem Dram	2012 (8)	Kanal D
Merhamet	Kahperengi (Roman-2012)	Hande Altaylı'nın Kahperengi adlı kitabından uyarlanmıştır	Dram	2013-2014 (44)	Kanal D
Çalığışu (3. Uyarlama)	Çalığışu (Roman-1922)	Eser/The Novel Reşat Nuri Güntekin	Dram Romantik	2013-2014 (30)	Kanal D
Bugünün Saraylısı (2. Uyarlama)	Bugünün Saraylısı (Roman-1954)	Refik Halid Karay'ın aynı adlı eserinden esinlenilmiştir.	Dram Aile	2013-2014 (36)	ATV
Fatih Harbiye (2. Uyarlama)	Fatih Harbiye (Roman-1931)	Fatih Harbiye Peyami Safa'nın romanından	Romantik Dram	2013-2014 (50)	Fox TV Show TV
Hatasız Kul Olmaz	Zafer Yahut Hiç (Öykü-2010)	Mustafa Kutlu'nun "Zafer Yahut Hiç" isimli eserinden esinlenilmiştir.	Dram Gizem Macera	2014 (4)	ATV
Yasak	Muhadarat (Roman-1892)	Fatma Aliye'nin "Muhadarat" adlı romanından esinlenilmiştir.	Dram Tarihi	2014 (9)	ATV
Düşler ve Umutlar	Oliver Twist (Roman-1837/1839)	Charles Dickens'in Oliver Twist adlı eserinden...	Dram	2014 (5)	Fox TV
Kurt Seyit ve Şura	Kurt Seyit & Şura (Roman-1992)	Eser Nermin Bezmen	Tarihi Dram	2014 (21)	Star TV
Yılanların Öcü	Yılanların Öcü (Roman-1954)	Yılanların Öcü Fakir Baykurt'un romanından	Dram Aile	2014-2015 (49)	Show TV
Büyük Sürgün Kafkasya	Salkım Söğütlerin Gölgesinde (2010) ve Sınırdaki Sır (2013) (Roman)	Bu Dizi Fırat Sunel "Salkım Söğütlerin Gölgesinde" ve Gürsel Balcı "Sınırdaki Sır" Romanlarından Esinlenilmiştir.	Tarihi Dram	2015 (4)	TRT1
Racon Ailem İçin	Beyoğlu'nun En Güzel Abisi (Roman-2013)	Hikaye Ahmet Ümit	Polisiye	2015 (4)	ATV
Aşk ve Gurur	Aşk ve Gurur (Gurur ve Önyargı) (Roman-1813)	Jane Austen'in eserinden AŞK ve GURUR Unutulmaz Bir Aşk Hikâyesi	Dram Romantik	2017 (6)	Show TV

Hiçkırık	Hiçkırık (Roman-1938)	Eser: Kerime Nadir	Dram Romantik	2017-2018 (50)	Kanal D
İstanbul Gelin	Hayata Dön (Roman-2011)	“Gerçek Bir Hikâyeden Uyarlanmıştır” Eser Dr. Gülseren Budayıcıoğlu	Dram Romantik	2017-2019 (87)	Star TV
4N1K İlk Aşk	4N1K (Roman-2015)	4N1K Büşra Yılmaz’ın 4n1k isimli kitabından uyarlanmıştır.	Gençlik Aşk Komedi	2018 (12)	Fox TV
Fi	Fi (Roman-2013)	Azra Sarızeybek Kohen’in çok satan kitabından uyarlanmıştır.	Psikolojik Gerilim	2019 (17)	Show TV
Hercai	Hercai (Roman-2017)	Bu dizi Sümeyye Ezel’in “HERCAI” isimli kitabından esinlenerek hazırlanmıştır.	Dram Romantik	2019-...	ATV
Kefaret	Zülfü Livaneli (Roman-2015)	Zülfü Livaneli’nin “Konstantiniyye Otel” Romanından	Dram Romantik	2020-...	Fox TV
Gönül Dağı Bozkırda Bir Anadolu Masalı	(Öykü)	Bozkırın kalemi Mustafa Çiftçi’nin hikayelerinden esinlenilmiştir.	Aile Romantik	2020-...	TRT1
Masumlar Apartmanı	Madalyonun İçi (Roman-2004)	Gerçek Hayat Hikayesinden Uyarlanmıştır. Eser Psikiyatrist Dr. Gülseren Budayıcıoğlu	Dram Romantik Psikolojik	2020-...	TRT1

Ocak 2011 – Aralık 2020 yılları arasındaki döneme bakıldığında, uyarlama drama dizilerinin toplam sayısının otuz beş olduğu görülmektedir. Kanallar arasındaki dağılıma bakıldığında, TRT’nin yayın içeriklerinde önceki dönem yedi edebiyat uyarlaması dizi drama yer alırken, bu dönemde altı adet edebiyat uyarlaması dizi yayınlanmıştır. Özel kanalların uyarlama yapım sayıları ise Show TV yedi, ATV yedi, Kanal D altı, Star TV altı, Fox TV ise beştir. *Dila Hanım* ve *Fatih Harbiye* adlı diziler iki kanalda yayınlanmıştır.

Bu dönemde yabancı edebiyat eserlerinden uyarlanan üç dizi dikkat çekmektedir. Bunlardan biri Kırgız edebiyatının önemli ismi Cengiz Aytmatov’un *Steplerden ve Dağlardan Hikâyeler* (1963) adıyla yayınlanan kitabında yer alan *Al Yazmalım (Kızıl Cooluk Calcalım)* adlı öyküsünden uyarlanan *Al Yazmalım* (2011) adlı dizidir. Bu eserin Atif Yılmaz uyarlaması olan sinema filmi de Türk sinema tarihi içerisinde önemli bir iz bırakmıştır. Fox TV’de yayınlanan Charles Dickens’in *Oliver Twist* adlı romanından uyarlanan *Düşler ve Umutlar* (2014) ise yalnız beş bölüm sürdürülmüştür. Yine bir diğeri İngiliz yazar Jane Austen uyarlaması olan *Aşk ve Gurur* (2017), Show TV ekranlarında “unutulmaz bir aşk hikâyesi” başlığıyla nitelense de altı bölüm sonunda yayından kaldırılmıştır.

Dizi dramaların adları genel olarak kaynak eserlerin adlarını taşımayı sürdürmekle birlikte, bazılarının adlarında farklılıklar da görülmüştür. *Ağır Roman*’ın uyarlaması *Ağır Roman Yeni Dünya*, *Tuhaf Öyküler* çizgi romanı *Acayip Hikâyeler* ve *4N1K* romanı ise *4N1K Yeni Aşk* şeklinde kaynak esere gönderme yapacak biçimde isimlendirilmiştir. Ancak *Kahperengi* romanı *Merhamet*, *Zafer Yahut Hiç öyküsü Hatasız Kul Olmaz*, *Muhadarat* romanı *Yasak*, *Oliver Twist* romanı *Düşler ve Umutlar*, *Salkım Söğütlerin Gölgesinde* ve *Sınırdaki Sır* romanlarının uyarlaması *Büyük Sürgün Kafkasya*, *Hayata Dön* romanı ise *İstanbul Gelin* olarak yeniden adlandırılmışlardır. Yine *Racon Ailem İçin* (2015-ATV) dizisi Ahmet Ümit’in *Beyoğlu’nun En Güzel Abisi* adı eserinden senaryolaştırılmıştır.

4.2.1. Ekranlardaki Edebiyat Klasikleri ve Yeniden Uyarlananlar

TRT Kurumu Ocak 2011 – Aralık 2020 yılları arasında edebiyat uyarlaması dizi yapımını sürdürmüştür. Bunlardan biri Muazzez Tahsin Berkand’ın *Küçük Hanımefendi* romanıyla aynı adı taşıyan yapımdır. Babasını kaybettikten sonra üvey annesi tarafından istismar edilen Neriman ile zoraki olarak onunla evlenen Ömer’in mecburiyetlerle kurulan beraberliklerini ve zaman içinde gelişerek aşka dönüşen ilişkilerini konu edinen *Küçük Hanımefendi*, daha önce 1961 ve 1970 yıllarında sinemaya da uyarlanmıştır. Çok sayıda eseri olan Berkand’ın 1945 yılında yazdığı bu romanın televizyon ekranı için uyarlaması, 2011 yılında yayına başlamış ve iki sezon boyunca kırk bölüm halinde yayını sürdürmüştür.

TRT, bir önceki dönemde uyarladığı *Esir Şehrin İnsanları*’ndan sonra, bu dönemde de Kemal Tahir’in *Kurt Kanunu* (2012) ve *Yol Ayrımı* (2012-2013) romanlarını aynı adlarla ekrana taşımıştır. Yasin Uslu

yönetmenliğinde gerçekleştirilen *Kurt Kanunu* ve *Yol Ayrımı*, ana hikâye olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarını merkeze almaları dolayısıyla dönem dizileri olarak ilgi çekmişlerdir. *Kurt Kanunu*, yeni devletin oluşum sancıları, dönemin siyasi çekişmeleri ve İzmir suikastını anlatırken, *Yol Ayrımı* ise Mustafa Kemal Atatürk'ün de ana karakter olarak yer almasıyla 1930'larda Türkiye'nin çok partili döneme geçiş sürecini konu edinmektedir. *Yol Ayrımı*'nin giriş jeneriğinde "Kemal Tahir'den", "Alev Alıtlı uyarlamasıyla" bilgisi düşülerek, eserin ekrana aktarılmasında bir başka edebiyatçının da önemli katkısının bulunduğu belirtilmiştir.

Yine bu dönemde özel kanalların da edebiyat uyarlamalarına daha fazla yönelmeleri dolayısıyla birbiri ardına pek çok eser televizyon ekranlarında görünür olmuştur. Fox TV Türkiye'nin edebiyat uyarlama dizisi olan *Canan* (2011), Peyami Safa'nın 1925 yılında basılan romanından ekrana taşınmış ve evlatlık alınan bir kızın yıllar sonra intikam almak için geri dönüşünü öyküleştirmiştir. Safa'nın 1931 yılında basılan ve iki farklı kültür arasında sıkışan bir genç kızın hikâyesini anlatan romanı *Fatih Harbiye*, ilk kez 1990 yılında TRT tarafından da dizi olarak yayınlanmıştır. *Fatih Harbiye* ikinci kez 2013-2014 yılları arasında Fox TV ve devamında Show TV tarafından, günümüze uyarlanmış hikâyesiyle, toplam elli bölüm olarak ekranlarda olmuştur.

Reşat Nuri Güntekin'in *Çalıkuşu* romanı Kanal D tarafından 2013-2014 yılları arasında bir kez daha aynı adla ekrana uyarlanmış ve otuz bölüm olarak yayınlanmıştır. Bu uyarlama ile ilgili yapılan bir incelemede (Devran, Orujova ve Saltık, 2018: 165) romanın özünden ve vermek istediği mesajdan epeyce uzaklaşıldığı, kavuşamayan iki insanın hikâyesi üzerinden sığlaştırıldığı yönünde eleştiriler getirilmiştir. Refik Halid Karay'ın mini-dizi formatıyla TRT tarafından 1985 yılında dört bölüm olarak uyarlanan eseri *Bugünün Saraylısı*, 2013-2014 yıllarında ATV tarafından bu kez otuz altı bölüm olarak ekrana yansıtılmıştır. Orhan Kemal'in aynı adlı romanlarından uyarlanan *Kötü Yol* (2013) dizisi TRT 1'de ve *Evlerden Biri* (2013) dizisi ise Star TV'de on üçer bölüm olarak ekranlara gelmiştir. 2012 yılında Show TV'de yirmi iki bölüm olarak yayınlanan *Eve Düşen Yıldırım* adlı dizi ise Nahit Sırrı Örik'in 1934 yılında aynı adla yayınlanan eserinin bir uyarlamasıdır.

Bu dönemde ATV'de yayınlanan *Yasak* (2014) dizisinin giriş jeneriğine "Fatma Aliye'nin 'Muhadarat' adlı romanından esinlenilmiştir" bilgisi düşülmüştür. İlk Türk kadın roman yazarı olarak kabul edilen Fatma Aliye Hanım'ın 1892 yılında yayınlanan eseri *Muhadarat*, Ahmet Mithat Efendi ile birlikte yazdıkları *Hayal ve Hakikat* adlı romandan sonra -ki bu eser 'Bir Kadın' ve Ahmet Mithat imzasıyla yayımlanmıştır- kendi adıyla yayınladığı ilk romanıdır. *Yasak*, romanın konusu gereği "İstanbul 1883'de başlayan hikâyesi ile bir dönem dizisi olarak Osmanlı aile hayatını, özellikle de kadınlarını ekrana taşımıştır. Ancak dizi Fikret Kuşkan, Deniz Çakır ve Burak Yamantürk gibi deneyimli oyuncu kadrosuna rağmen düşük izlenme oranları gerekçesiyle dokuz bölümde sonlandırılmıştır. Yine bu dönemde Kerime Nadir'in *Samanyolu*'ndan sonra bir diğer eseri *Hiçkırık*'ın (2017-2018) uyarlaması -ki günlük yayınlanan bir dizidir- Kanal D ekranlarında elli bölüm izlenmiştir.

Önce Star TV ve sonra Show TV de toplam altmış iki bölüm olarak yayınlanan *Dila Hanım* (2012-2014) adlı dizi bir başka edebiyat uyarlamasıdır. *Dila Hanım*, Necati Cumalı'nın aynı adlı öyküsünden 1977 yılında Orhan Aksoy tarafından sinemaya da uyarlanmıştır. Dila Hanım öyküsü, ilk olarak Cumalı'nın 1976 yılında *Makedonya 1900* adlı kitabının içinde yayınlanmıştır. Show TV tarafından ekranlara getirilen bir diğer dizi, Fakir Baykurt'un aynı adlı eserinden uyarlanan *Yılanların Öcü*'dür (2014-2015). Baykurt'un 1954 yılında yazdığı bu romanı daha önce 1962 yılında Metin Erksan, 1985 yılında ise Şerif Gören olmak üzere iki kez sinemaya da uyarlanmıştır. *Yılanların Öcü* ve *Gönül Dağı* dizileri araştırma kapsamındaki dönem içerisinde kırsal yaşamı konu edinmesi dolayısıyla da dikkat çekmiştir.

Bu önemde *Ustura Kemal* ve *Acayip Hikâyeler* olmak üzere iki çizgi roman uyarlaması dizi yapılmıştır. Haldun Sevel'in yarattığı çizgi romandan 1996 yılında ATV'de yayınlanan ilk uyarlamadan sonra *Ustura Kemal*, ikinci kez Show TV'de ekranlara gelmiştir. 2012 yılındaki ikinci uyarlama, "Bu dizideki olaylar ve şahıslar kısmen gerçektir. Haldun Sevel'in *Ustura Kemal* adlı eserinden uyarlanmıştır." notuyla başlamaktadır ve mütareke döneminde İstanbul'un bir semtinde vatansever bir kabadayının maceralarını konu edinmektedir.

Yine Türk Tiyatrosunun klasikleşen eserlerinden biri haline gelen Haldun Taner'in *Keşanlı Ali Destanı* adlı müzikal oyunu, bu dönemde televizyon için bir kez daha uyarlanmıştır. *Keşanlı Ali Destanı* 1964 yılında Atif Yılmaz yönetiminde beyaz perdeye uyarlanmış ve başrollerde Fikret Hakan ile Fatma Girik yer almışlardır. 1989 yılında TRT adına ilk dizi uyarlaması yapılan oyunun başrollerinde bu kez Engin Cezzar ve Gülriz Sururi rol almışlar, prodüksiyonu Anadolu Üniversitesi stüdyolarında gerçekleştirilen yapımın yönetmenliği Genco Erkal -ki aynı zamanda dizinin oyuncularından biridir- tarafından yapılmıştır. *Keşanlı Ali Destanı* (Kanal D-2011), bu kez yirmi bölüm olarak yeniden televizyona uyarlanmış ve dizinin yönetmenliği Çağan Irmak tarafından yapılmıştır.

Şule Yüksel Şenler'in 1969 yılında kaleme aldığı romanından aynı adla uyarlanan *Huzur Sokağı* (2012-2014), *Hacı* dizisinden sonra İslami inancı ve değerleri merkeze alan bir başka yapıım olması dolayısıyla dikkat çeken

çalışmalardan birisi olmuştur. Türkiye’de “hidayet romanları” diye tanımlanan bir türün öncüsü olarak kabul gören eserin, Yücel Çakmaklı yönetmenliğinde *Birleşen Yollar* (1970) adıyla sinemaya uyarlanması da yapılmıştır. Kendi yaşam hikâyesi süresince tesettürün yaygınlaşmasına öncülük eden Şenler’in eserinden uyarlanan dizinin kadın ana karakterlerinin tesettürlü olması, diziyi farkı bir noktaya taşımıştır. Çünkü dizinin yayına başladığı yıllara kadar ulusal kanallarda yayınlanan drama dizilerinde, bu pek rastlanan bir durum değildir. Dizi, ATV kanalında altmış yedi bölüm gibi yüksek bir yayın başarısına ulaşmıştır.

4.2.2. Yakın Dönem Yazarların Eserlerinden Uyarlanan Drama Dizileri

Ocak 2011 – Aralık 2020 yılları arasında yayınlanan edebiyat uyarlaması dizilerden kaynak eserin basım yılı itibarıyla yakın döneme -1980 ve sonrası- ait olanlarından biri *Ağır Roman Yeni Dünya* (2012) adlı dizidir. Dizinin giriş jeneriğinde “Metin Kaçan’ın Ağır Roman adlı eserinden esinlenilmiştir.” bilgisi verilmiştir. *Ağır Roman*’ın ilk basımı 1990 yılında yapılmış ve eser 1996 yılında Mustafa Altıoklar tarafından sinemaya uyarlanmıştır. Star TV’de yayınlanan ve Türkiye’nin son yıllarda yaşadığı önemli bir sosyal ve siyasi sorununa değinen *Ağır Roman Yeni Dünya*’nın hikâyesi İstanbul’da, Romanların yoğun olarak yaşadığı bir mahalle olan Kolera’da, kentsel dönüşüm gerekçesiyle evlerini kaybetme tehlikesi içindeki mahalle sakinleriyle, emlak rantının güçlü ve karanlık temsilcilerinin mücadelesini merkeze almıştır.

Ekranlarda görülen bir diğer çizgi roman uyarlaması yapım ise Galip Tekin’in önce haftalık dergilerde yayınladığı daha sonra *Tuhaf Öyküler* adıyla üç kitap olarak basılan öykülerinden uyarlanan *Acayip Hikâyeler* adlı (Star TV-2012) dizidir. 2012 yılında Ayşe Kulin’in bir başka romanı *Veda Esir Şehirde Bir Konak*, Kanal D tarafından aynı adla ekrana uyarlanmış ancak sekiz bölüm sonra yayını sonlandırılmıştır. Kanal D’de yayınlanan *Merhamet* (2013-2014), Hande Altaylı’nın 2012 yılında yayınlanan romanı *Kahperengi*’den uyarlanmış ve kırk dört bölüm sürmüştür. *Hatasız Kul Olmaz* (ATV-2014) adlı dizi Mustafa Kutlu’nun *Zafer Yahut Hiç* adlı eserinden ekrana aktarılırken, Fırat Sunel’in *Salkım Söğütlerin Gölgesinde* ve Gürsel Balcı’nın *Sınırdaki Sır* romanlarından esinlenilerek mini-dizi yapılan *Büyük Sürgün Kafkasya* (TRT 1-2015) dört bölümde bitirilmiştir. Nermin Bezmen’in 1992 yılında basılan *Kurt Seyt & Shura* adlı tarihi romandan yararlanarak *Kurt Seyit ve Şura* (Star TV-2014) adıyla bir dizi gerçekleştirilmiş ve yirmi bir bölüm olarak yayınlanmıştır.

Star TV’de yayınlanan *İstanbul Gelin* (2017-2019) dizisi ise “Gerçek bir hikâyeden uyarlanmıştır” notuyla başlamış ve seksen yedinci bölüm sonunda tamamlanmıştır. Bölüm sayısı olarak araştırma kapsamında en yüksek bölüm sayısına ulaşan yapımlardan biridir. Bursalı bir ailenin hikâyesini anlatan yapım, Dr. Gülseren Budayıcıoğlu’nun *Hayata Dön* adlı kitabından uyarlanmıştır. Budayıcıoğlu’nun bir başka kitabından uyarlanan *Doğduğun Ev Kaderindir* adlı dizi ise 2019 yılının sonunda TV 8’de başlamıştır. Show TV’de yayınlanan *Fi* adlı dizi ise Azra Sarızeybek Kohen’in *Fi, Pi ve Çi* adlı roman üçlemesinin ilkinden uyarlanmıştır. BluTV’de yirmi iki bölüm yayınlanan dizi, Show TV ekranlarında sahneleri eksiltilerek, on yedi bölüm olarak gösterilmiştir.

2020 yılı sonlarında TRT 1 tarafından iki eser daha televizyon dizisi olarak ekranlara taşınmış ve büyük ilgi görmüştür. Biri yine Gülseren Budayıcıoğlu’nun *Madalyonun İçi* kitabından uyarlanan *Masumlar Apartmanı*’dır. Diğeri ise kırsalın hikâyelerini yazan Mustafa Çiftçi’nin yayınlanmamış öykülerinin kaynak alındığı ve “Bozkırda bir Anadolu masalı” sloganıyla yayınlanmaya başlayan *Gönül Dağı*’dır. Fox TV ise Zülfü Livaneli’nin *Konstantiniyye Oteli* adlı romanını kaynak alan *Kefaret* dizisini ekrana taşımıştır. Bu dizilerin yayını devam etmektedir.

4.2.3. Ekrandaki Wattpad Hikâyeleri

2006 yılında kurulan ve internet altyapısını kullanarak kullanıcılarına hikâye paylaşım platformu hizmeti sunan Wattpad, ayrıca mobil cihazlar için geliştirilen uygulamasıyla yer, zaman, kişi, durum fark etmeksizin bireylere kendi hikâyelerini yazma ve yayınlama ortamı sunmaktadır. Bu platformda yayınlanan ve okur kitlesi tarafından çok beğenilen öyküler daha sonra matbu kitap şeklinde de yayınlanmakta ve okur sayısını genişletmektedirler. Son dönemde dünya genelinde görülmektedir ki milyonlarca kullanıcı sayısına ulaşan Wattpad’in hikâyelerinden, televizyona ve sinemaya aktarılan pek çok uyarlama da yapılmaktadır. Türkiye’de de bunun örnekleri görülmeye başlanmıştır. Bunlardan biri *4N1K İlk Aşk* bir diğeri ise Hercai adlı dizilerdir.

Konusu ve yazarı itibarıyla son yıllarda daha çok erken dönem gençliği üzerinde etkili olmuş, kısa sürede yüz binlerin üzerinde satış yapmış bir kitabın uyarlaması olan *4N1K İlk Aşk* (Fox TV-2018) adlı dizi, lise yıllarından beri dört erkek ve bir kızdan oluşan arkadaş grubunun hikâyesini merkeze almaktadır. Büşra Yılmaz gibi kendisi de henüz yirmili yaşlarının başında olan bir genç kız tarafından Wattpad’in internet ortamında yayınlanmaya başlayan bu hikâye, okur kitlesi tarafından kısa sürede ilgi ile takip edilir hale gelmiştir. Bu sayede Büşra Yılmaz, çoğunluğu genç kızlardan oluşan büyük bir hayran kitlesi tarafından takip edilir olmuştur. 2015 yılında kitap olarak basılan *4N1K*’nin hikâyesi *4N1K 2: On İki Sonra* adıyla ikinci kitapta da devam etmiş ve iki sinema filmi de yapılmıştır. Ayrıca Fox TV’deki dizi yayınından sonra Fox Play’de *4N1K Yeni*

Başlangıçlar adıyla ikinci bir dizi de yayınlanmıştır. Bir başka Wattpad hikâyesi ATV'de yayını devam eden *Hercai*'dir. "Bu dizi Sümeyye Ezel'in HERCAİ isimli kitabından esinlenerek hazırlanmıştır." bilgisıyla sunulan yapım, yine yirmili yaşlarında bir genç kız tarafından yazılmıştır. Genellikle "teenage" olarak tanımlanan 13-19 yaş aralığındaki gençlere yönelik hikâyelerin giriş yapıldığı Wattpad platformunda Mardin'de geçen bir öykü yayınlayan Ezel (2019), "Yazmaya yeteneğim olduğunu Hercai'ye kadar fark etmedim" diyor ve ekliyor: "Mardin'i tercih etme sebebim, oradaki insanların sıradan bir hayat yaşadığını vurgulamaktı. Dizin aksine kitapta öyle aşiret olayları yok".

5. Sonuç

Miller (2010, s. 145) televizyonların, toplumu anlamak için bir süzgeç rolü gördüğünü söylemektedir. Bu bağlamda sayısız içerik üretimine ve yayılımına aracılık eden televizyonun, toplumların edebiyat ile olan ilişkilerinin de sorgulanması açısından güçlü bir kaynak oluşturduğunu söylemek olanaklıdır. Özellikle edebiyat uyarlamaları olarak yapılan dizi dramalar aracılığıyla, hem bir araç olarak televizyonun kendisinin hem de izleyicisinin, edebi metinlerle olan ilişkisini sorgulamak mümkündür. Dünya yayıncılık tarihi içerisinde oluşan eğilime paralel olarak, Türk televizyon tarihi içerisinde de 70'li yıllarda başlayan edebiyat uyarlaması dizi drama yayınlarının 2000 yılı sonrasında da devam ettiği görülmektedir. TRT'nin başlattığı uyarlama geleneği, özel kanallar tarafından da sürdürülmüş ve yayın planlamalarında yoğun olarak yer alan drama dizileri içinde edebiyat, güvenli bir hikâye kaynağı olma özelliğini korumuştur.

Araştırma kapsamında Ocak 2000 – Aralık 2020 yılları arasında yayınlanan toplam altmış dört adet edebiyat uyarlaması dizi tespit edilmiştir. Kamu kurumu özelliğiyle TRT 1 on üç edebiyat uyarlaması dizi yayınlarken özel kanalların toplam uyarlama sayıları elli bir olarak (Show TV 13, ATV 12, Star TV 12, Kanal D 11, Fox TV 5 - İki dizi farklı iki kanalda yayınlanmıştır) gerçekleşmiştir. Genel itibarla edebi eserlerin isimlerinin dizi adları olarak da tercih edildiği ve eserlerin popülerliğinden yararlandığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte uyarlamalarda kaynak eser olarak romanlar, öyküye nazaran daha fazla tercih edilmiştir.

En fazla bölüm sayısına ulaşan uyarlamalar ise -2000 yılı öncesi yayına başlayan diziler hariç ve elli bölüm üzeri olmak kaydıyla- *Yaprak Dökümü* (174), *Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi* (96), *İstanbul Gelin* (87), *Fatmagül'ün Suçu Ne?* (80), *Aşk-ı Memnu* (79), *Dudaktan Kalbe* (75), *Hanımın Çiftliği* (70), *Huzur Sokağı* (67), *Köprü* (65), *Dila Hanım* (62), *Fatih Harbiye* (50) ve *Hıçkırık* (50) olarak sıralanmaktadır. Bu dizilerin ikisi -*Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi* ve *İstanbul Gelin*- son dönemin popüler yazarlarına ait eserlerdir. Bu yönleriyle eserler, popüler kültürde uzun dönem gündemde kalmışlar ve bilinirliklerini sürdürmüşlerdir. Bunun yanında dönem içinde yapılan uyarlamaların bir kısmı ya yeterli izlenirliğe ulaşamamaları ya da toplumda yarattıkları belirli tartışmalar gerekçesiyle -*Gurbet Kuşları*, *Sinekli Bakkal*, *Hacı*, *Güneypoğudan Öyküler* gibi- düşük bölüm sayıları ile yayından kaldırılmışlardır.

Dünyadaki genel eğilime paralel olarak Türkiye'de uyarlama eserin seçiminde klasikler, özellikle de Türk edebiyatının klasikleri, daha fazla tercih edilmiştir. Fakat son yıllarda popüler yazarların eserlerinin de ekranda yer bulduğu görülmektedir. Gülseren Budayıcıoğlu gibi mesleki deneyimlerini hikâye anlatımına aktaran yazarlar kadar, Büşra Yılmaz gibi Wattpad uygulamalarıyla hikâyelerini genç nesle ileten yazarların eserleri de televizyonlarda görünür olmuşlardır. Dünya edebiyatından ise dört eser uyarlanmıştır.

Yabancı dizilerde sıklıkla görülen ancak Türkiye'de hem yapım hem de yayın şirketleri tarafından tercih edilmeyen mini-dizi formatının da edebiyat uyarlamaları açısından fazla kabul görmediğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte Sait Faik Hikâyeleri ya da Ahmet Ümit'in polisiye öyküleri gibi eserler her bölümde ayrı birer öykü işlemleri bakımından seri anlatım olarak tanımlanırken bunun dışında kalan genel olarak seriyal olarak tanımlanan hikâye anlatımını sunan diziler olduğu görülmektedir.

Dünyada dizi drama uyarlamalarında fantastik, bilim-kurgu ve korku gibi türlerde yabancı dizilerin arkasında güçlü bir edebiyatın olduğu da görülmektedir. Ancak Türkiye'de bu türlere ait eserler fazla ekranlara taşınmamaktadır. Genel olarak melodrama yönelen aile ve romantik ilişkilere odaklı hikâyelerin baskın tür olduğu gözlenirken az da olsa polisiye, tarihi ve politik eksenli hikâyelerin de uyarlamalarla ekranlara ulaştığı görülmektedir. Aynı zamanda dizi sektörünün çizgi roman ve biyografi gibi türlere ait eserlerden az da olsa yararlandığını söylemek mümkündür. Türkiye'de -dijital platformları ayrı tutarak- kablolu ve tematik kanalların sınırlı oluşu, tür yelpazesinin geniş olamamasının temel gerekçelerinden biri olarak görülebilir.

Ekran uyarlanan ve basım tarihi olarak Türk edebiyatına ait en eski yapıtlar listelendiğinde ise öne çıkanlar; *Muhadarat* (1892), *Aşk-ı Memnu* (1900), *Çalığışu* (1922), *Kalp Ağrısı* (1924), *Dudaktan Kalbe* (1925), *Canan* (1925), *Yaprak Dökümü* (1930), *Eve Düşen Yıldırım* (1934), *Fatih Harbiye* (1934), *Cumbadan Rumbaya* (1936), *Sinekli Bakkal* (1936), *Hıçkırık* (1938) ve *Samanyolu* (1940) *Küçük Hanımefendi* (1945) adlı eserlerdir. Basım tarihi en yeni olan eserler ise ilk kez Wattpad de okunan ve sonrasında matbu olarak basılan *4N1K*

(2015) ve *Hercai* (2017) adlı eserler olarak görülmektedir. Bu bağlamda yakın zamanda isimleri genel kitle tarafından bilinir olmamakla birlikte, belirli yazım ve yayın uygulamalarıyla kendilerine ait özel bir okur kitlesi yaratan yeni yazarların da ekran aracılığıyla bilinirlik ve tanınırlıklarını arttırdıklarını söylemek mümkündür.

Araştırma kapsamındaki dönem içerisinde en fazla eseri ekrana uyarlanan yazar olarak Ayşe Kulin ismi öne çıkmaktadır. Kulin'in beş eseri (*Köprü*, *Geniş Zamanlar*, *Gece Sesleri*, *Tek ve Tek Başına Türkan*, *Veda Esir Şehirde Bir Konak*) televizyon aracılığıyla izleyiciyle buluşmuşken, Orhan Kemal'in dört eseri (*Gurbet Kuşları*, *Hanımın Çiftliği*, *Kötü Yol*, *Evlere Bir*) ekranlarda olmuştur. Reşat Nuri Güntekin ise üç eseriyle (*Yaprak Dökümü*, *Dudaktan Kalbe*, *Çalığışu*) en fazla uyarlaması yapılan diğer bir yazarımızdır. Bununla birlikte bölüm sayısı olarak bakıldığında Güntekin'in eserleri, toplamda dört dizi (*Yeniden Çalığışu*, *Yaprak Dökümü*, *Dudaktan Kalbe*, *Çalığışu*) ve 286 bölümle, uyarlama drama üretimine en fazla katkıyı sağlayan eserler olmuşlardır. Ayşe Kulin'in eserlerinden ise toplam 147 bölüm yayın yapılmıştır.

TRT'nin daha önce mini-dizi formatıyla ekrana aktardığı hikâyelerin -Türk televizyon tarihi içerisinde drama dizisi olarak yeniden uyarlanan eserlere bakıldığında ise *Yaprak Dökümü*, *Dudaktan Kalbe*, *Aşk-ı Memnu*, *Hanımın Çiftliği*, *Keşanlı Ali Destanı*, *Çalığışu*, *Samanyolu*, *Fatih Harbiye*, *Bugünün Saraylısı*, *Ustura Kemal* adlı eserlerdir. Genel olarak bu yeni uyarlamalar da yayın süreklilikleri açısından başarılı olmuşlar ve yüksek bölüm sayılarına ulaşmışlardır.

Dizilerin jeneriklerinde -özgün senaryolardan farklılaşmasını sağlamak adına- eser adı ve yazar adı bilgisi bulunmaktadır. Bununla birlikte bazı yapımlara "uyarlanmıştır" ya da "esinlenilmiştir" bilgisi de girilerek, dizi hikâyesinin kaynak esere bağlılığı hakkında bir ön bilgi sağlanmıştır. Reşat Nuri Güntekin, Halide Edip Adivar ve Hali Ziya Uşaklıgil'in romanlarından yapılan uyarlamalarda ise "ölümsüz eseri" şeklinde ifade eklenerek, bu eserlerin toplumsal bağlamda bıraktığı izlere gönderme sağlanmıştır.

Son olarak, görülmektedir ki gazete, radyo ve sinema ile devam eden edebiyat eserlerinin diğer kitle iletişim araçlarında kullanım süreci, televizyonların ve son olarak dijital platformlarında da katılımıyla artarak devam etmektedir. Hem klasik hem de popüler olarak tanımlanan edebi yazınlarda yaratılan öyküler, insanlığın hikâye aktarım sürecinin görsel formları için de önemli bir kaynak olma geleneğini korumaktadırlar. Özellikle görsel hikâye anlatımının dizileştirilmiş halinin yoğun talep gördüğü bu günlerde, edebiyatın güvenli bir kaynak olma özelliğini koruyacağını, romanların ve öykülerin ekran aracılığıyla okunurluğunun devam edeceğini öngörmek olasıdır.

Kaynakça

- Armer, A. A. (2010). *Sinema ve T.V. İçin Senaryo Yazmak*. (Çev. V. T. Erdamar) İstanbul: ES Yayınları
- Barnouw, E. (1966). *A History Of Broadcasting in The United States: A Tower of Babel to 1933*. USA: Oxford University Press. s. 231.
- Cankaya, Ö. (2003). *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cardwell, S. (2007). "Literature on the Small Screen: Television Adaptations." D. Cartmell and I. Whelehan (Ed.). *The Cambridge Companion to Literature on Screen* (s.181-195). UK: Cambridge University Press.
- Ceritoğlu Sengel, Av. F. (2009). *Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda İntihal ve Esinlenme*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Creeber, G. (2004). *Serial Television: Big Drama on the Small Screen*. London: British Film Institute
- Çelenk, S. (2005). *Televizyon, Temsil, Kültür: 90'lı Yıllarda Sosyokültürel İklim ve Televizyon İçerikleri*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Devran, Y., Orujova, A. ve Saltık, R. (2018). "Edebi Eserlerin Televizyona Uyarlanmasında Sorunlar: Reşat Nuri Güntekin'in *Çalığışu* Romanı ile *Çalığışu* (2013) dizisi üzerinden bir inceleme". Y. Göksun (Ed.). *Televizyon Dizilerinin Keşfi* (s.143-167). İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Ezel, S. (2019, Haziran 01) "Hercai Kitabının Yazarı Sümeyye Koç Anlattı! İşte Herkesin Merak Ettiği Hercai'nin Doğuş Hikayesi..." *Takvim Gazetesi*. Erişim adresi: <https://www.takvim.com.tr/galeri/magazin/hercainin-dogus-hikayesi-hercai-kitabinin-yazari-sumeyye-koc-anlattı/5>
- Gülsoy, M. (2018). *Büyübozumu: Yaratıcı Yazarlık-Kurmacanın Bilinen Sırları ve İhlal Edilebilir Kuralları*. 16. Basım, İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Hayward, S. (2012). *Sinemanın Temel Kavramları* (Çev. U. Kutay ve M. Çavuş.). İstanbul: Es Yayınları

- Hutcheon, L. (2013). *A Theory of Adaptation*. 2. Ed. London: Routledge, Taylor and Francis Group
- Hızlan, D. (2003, Şubat 28). "Havada Bulut Dizisini Beğendim." *Hürriyet Gazetesi*. Erişim Adresi <http://www.hurriyet.com.tr/havada-bulut-dizisini-begendim-130603>
- Hürriyet (2005, Şubat 20). "Aziz Nesin Öykülerinin Aziz Nesin Öyküsüne Dönen TRT Macerası". *Hürriyet Kelebek*. Erişim Adresi <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/aziz-nesin-oykulerinin-aziz-nesin-ykusune-donen-trt-macerasi-38698708>
- Kale, F. (2019 Ocak). TRT Yerli Edebiyat Uyarlamaları 1968-2015. *TRT Akademi*, 4 (7) , 126-147. Ankara: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu.
- Kanal D (2019, Aralık 21). "Değerlerine Bağlı Bir Aile!" *Yaprak Dökümü*. Erişim Adresi <https://www.kanald.com.tr/yaprakdokumu/1-bolum/2209#/text-text>
- Karabıyık, S. (2014). *Türk'ün Dizi İle İmtihanı*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Kelsey, G. (2001). *Televizyon Yazarlığı* (Çev. B. Ö. Düzgören). 2. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Türkali, V. (2016). *Fatmagül'ün Adı Ne?* İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Miller, T. (2010). *Television Studies: The Basics*. USA-Canada: Routledge.
- Şahin, İ., Barış, A. ve Aydın, S. (2010, Haziran 26). "Tarihe Geçti". *Milliyet Gazetesi Cadde Eki*. Erişim Adresi <http://www.milliyet.com.tr/cadde/tarihe-gecti-1255466>
- The Publishers Association (10 July 2018). *Film, TV and Theatre Adaptations of Books Attract More Revenue, Viewers And Critical Acclaim*. Erişim Adresi <https://www.publishers.org.uk/news/releases/2018/creative-industries-report/>
- Ümit, A. (2001, Ocak 21). "TV'de Cinayet." *Milliyet Gazetesi Pazar Eki*. Erişim Adresi <https://www.milliyet.com.tr/pazar/tv-de-cinayet-5292929>
- Vale, E. (2018). *Vale'in Senaryo Teknikleri* (Çev. E, Doğramacı). İstanbul: Küsurat Yayınları.